

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітрних технологій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
Освітньо-професійна програма
«Управління в системі соціального забезпечення»

Виконала: здобувач вищої освіти
Групи СЗм-21
Якимець Наталія Сергіївна

(підпис)

Керівник:
к.іст.н., доцент
Майборода Оксана Леонтіївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2025 р.

Гарант освітньої програми:
Малиновський Валентин Ярославович

(підпис)

Луцьк – 2025 року

АНОТАЦІЯ

Якимець Наталія Сергіївна. Особливості соціально-психологічної реабілітації ветеранів російсько-української війни. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за освітньо-професійною програмою «Соціальне забезпечення» спеціальності 232 Соціальне забезпечення. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У роботі проаналізовано зміст та особливості соціально-психологічної реабілітації ветеранів російсько-української війни як комплексний процес, спрямований на їх повноцінне повернення до суспільного життя та передбачає взаємодію державних, місцевих і громадських структур для забезпечення психологічної, соціальної та професійної підтримки.

Визначено, що ефективність реабілітації залежить від індивідуального підходу, комплексності заходів та їх адаптації до потреб конкретного ветерана, що підтверджує необхідність формування системних моделей підтримки на рівні територіальних громад.

Визначено, що законодавчі зміни останніх років спрямовані на посилення гарантій соціального захисту, професійної адаптації та психологічної підтримки ветеранів, що відповідає сучасним викликам, пов'язаним із наслідками війни.

Проаналізовано інституційну інфраструктуру підтримки ветеранів на рівні громад. Встановлено, що ефективна соціально-психологічна реабілітація забезпечується через координацію діяльності соціальних служб, центрів реабілітації, громадських організацій та волонтерських ініціатив.

Визначено форми та механізми участі місцевих громад у соціально-психологічній реабілітації ветеранів. Виявлено, що ефективність соціально-психологічної реабілітації зростає за умови тісної взаємодії громадських структур із державними органами та місцевими органами влади.

Проаналізовано міжнародний досвід соціально-психологічної реабілітації, звернено увагу на його системності, персоналізації підтримки, професійній адаптації, міжсекторальній взаємодії та залученні громад.

Ключові слова: ветерани, соціально-психологічна реабілітація, реінтеграція.

SUMMARY

Yakymets Nataliia Serhiivna. Peculiarities of socio-psychological rehabilitation of veterans of the Russian-Ukrainian war. Manuscript.

Master's qualification work of the EPP «Management in the Social Welfare System» specialty 232 Social Welfare. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2025.

Master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of sources used and appendices.

The work analyzes the content and features of socio-psychological rehabilitation of veterans of the Russian-Ukrainian war as a complex process aimed at their full return to social life and involves the interaction of state, local and public structures to provide psychological, social and professional support.

It is determined that the effectiveness of rehabilitation depends on an individual approach, the complexity of measures and their adaptation to the needs of a particular veteran, which confirms the need to form systemic models of support at the level of territorial communities.

It was determined that the legislative changes of recent years are aimed at strengthening the guarantees of social protection, professional adaptation and psychological support for veterans, which meets the modern challenges associated with the consequences of the war.

The institutional infrastructure of veterans' support at the community level was analyzed. It was established that effective socio-psychological rehabilitation is ensured through coordination of the activities of social services, rehabilitation centers, public organizations and volunteer initiatives.

The forms and mechanisms of local communities' participation in the socio-psychological rehabilitation of veterans were determined. It was found that the effectiveness of socio-psychological rehabilitation increases with close interaction of public structures with state bodies and local authorities.

The international experience of socio-psychological rehabilitation was analyzed, attention was paid to its systematicity, personalization of support, professional adaptation, intersectoral interaction and involvement of communities.

Keywords: veterans, socio-psychological rehabilitation, reintegration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	7
1.1. Поняття та сутність соціально-психологічної реабілітації ветеранів..	7
1.2. Нормативно-правова база соціально-психологічної реабілітації ветеранів	12
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	18
2.1. Інституційна інфраструктура підтримки ветеранів на рівні громад (соціальні служби, центри реабілітації, громадські організації)	18
2.2. Форми та механізми участі місцевих громад у соціально-психологічній реабілітації ветеранів	24
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У ЛУЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	32
3.1. Сучасні тенденції та специфіка соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій міській територіальній громаді.....	32
3.2. Європейський досвід соціально-психологічної реабілітації ветеранів як основа формування перспективних моделей підтримки у Луцькій територіальній громаді	39
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасними соціально-політичними та демографічними реаліями України, що безпосередньо впливають на стан національної безпеки, соціальної стабільності та психологічного благополуччя населення. Війна на сході України, а з 2022 р. – масштабна збройна агресія російської федерації, призвели до численних психологічних, соціальних та фізичних травм у військовослужбовців та добровольців, які брали участь у бойових діях. Ветерани, повертаючись до мирного життя, стикаються з низкою проблем, серед яких посттравматичні стресові розлади, депресивні стани, соціальна дезадаптація, втрата професійних навичок та порушення сімейних і соціальних зв'язків. Ці чинники створюють нагальну потребу у формуванні ефективних механізмів соціально-психологічної підтримки та реабілітації, які б забезпечували комплексне відновлення психоемоційного стану, адаптацію до соціального середовища та інтеграцію ветеранів у громаду.

Особлива актуальність теми обумовлена також необхідністю вдосконалення національної системи соціального захисту та розробки інноваційних моделей соціально-психологічної допомоги, які враховують специфіку сучасних воєнних конфліктів та потреби конкретних категорій ветеранів. Науково обґрунтовані підходи до реабілітації дозволяють не лише відновити психічне здоров'я ветеранів, але й підвищити їх соціальну активність, сприяти професійній адаптації, збереженню сімейних та соціальних зв'язків, а також формуванню стійких моделей взаємодії з територіальними громадами.

Незважаючи на наявність окремих державних та регіональних програм, комплексна система соціальної реінтеграції ветеранів в Україні перебуває на стадії становлення та розвитку. Недостатньо дослідженими залишаються питання участі територіальних громад (далі – ТГ) у формуванні ефективних механізмів підтримки, практики співпраці органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) з ветеранськими об'єднаннями, а також інноваційні моделі

професійної адаптації та розвитку ветеранського підприємництва. Отже, вибір теми дослідження зумовлений масштабністю проблеми, її соціальним значенням та потребою у науково обґрунтованих підходах до формування політики підтримки ветеранів на державному та локальному рівнях.

Стан вивченості проблеми. Важливим напрямом наукових досліджень в Україні є вивчення процесу соціально-психологічної реабілітації ветеранів та УБД. Зокрема, дослідженням теоретико-методичних засад соціально-психологічної реабілітації ветеранів займалися такі науковці як: Г. Пріб, Т. Захаріна, Т. Коленіченко, Є. Гордієнко, Л. Бегеза, І. Шаповалова, Я. Раєвська, А. Назмієв та ін.; професійну та соціальну адаптацію військовослужбовців розглядали М. Мальований, Ю. Улянич, О. Пшик-Ковальська, І. Замулко, В. Перун та інші; правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни аналізували Р. Пінчук, О. Письменна та інші. Медико-соціальні аспекти реабілітації аналізували О. Пучина, Л. Задорожна-Княгницька, О. Черепехін, М. Нетреба, А. Гершанов. Проте, недостатньо вивченим залишається питання запозичення зарубіжного досвіду соціально-психологічної реабілітації ветеранів на рівні ТГ.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз процесів соціально-психологічної реабілітації ветеранів із врахуванням їхніх тенденцій, нормативно-правового та інституційного забезпечення на прикладі Луцької ТГ, а також оцінка міжнародного досвіду для обґрунтування перспективних моделей підтримки у Луцькій міській ТГ. Відповідно до мети потрібно вирішити такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття та сутність соціально-психологічної реабілітації;
- проаналізувати нормативно-правову базу соціально-психологічної реабілітації ветеранів російсько-української війни;
- визначити інституційну інфраструктуру підтримки ветеранів у ТГ;
- виділити форми та механізми участі місцевих громад у соціальній адаптації та професійній реінтеграції ветеранів;

– проаналізувати сучасні тенденції та специфіку процесів соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій міській ТГ;

– охарактеризувати європейський досвід соціально-психологічної реабілітації ветеранів як основу формування перспективних моделей підтримки у Луцькій ТГ.

Об’єктом дослідження є соціально-психологічна реабілітація ветеранів.

Предметом дослідження є тенденції, специфіка та інституційні механізми соціально-психологічної реабілітації ветеранів.

Методи дослідження зумовлені темою та завданнями роботи. Для розкриття теоретичних аспектів соціально-психологічної реабілітації застосовувалися *методи теоретичного пізнання*, які дозволили систематизувати поняття, проаналізувати нормативно-правові основи та окреслити інституційні рамки; *загально-логічні методи* (аналіз, синтез, порівняння) забезпечили виявлення закономірностей участі ТГ у процесах соціальної адаптації та професійної інтеграції ветеранів; також, для дослідження конкретних практик у Луцькій міській ТГ та оцінки можливостей запозичення європейського досвіду були використані емпіричні методи, включно з аналізом статистичних даних, опитуваннями та вивченням програм локальної підтримки ветеранів.

Джерела інформаційної бази дослідження. Інформаційну базу становить комплекс нормативних, наукових та статистичних джерел, що забезпечують всебічне, об’єктивне і науково обґрунтоване дослідження проблеми.

До нормативно-правової складової інформаційної бази належать Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, державні програми, відомчі накази та методичні рекомендації, що регулюють питання соціального захисту ветеранів, надання психологічної допомоги, організації реабілітаційних заходів та діяльності соціальних служб. Ці документи

визначають правові засади, принципи, механізми та організаційні форми соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни.

Наукову основу дипломної роботи становлять праці вітчизняних дослідників у галузі соціальної роботи, психології, соціальної політики, психосоціальної підтримки військовослужбовців, реабілітації та посттравматичних станів, що розкривають теоретичні підходи, методики та моделі соціально-психологічної реабілітації ветеранів.

Наукова новизна магістерського дослідження полягає у комплексному аналізі процесів соціально-психологічної реабілітації ветеранів російсько-української війни у Луцькій міській ТГ із врахуванням інституційних механізмів та сучасних тенденцій.

Практичне значення дослідження полягає в розробці обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності програм соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій міській ТГ та формування перспективних моделей підтримки на основі європейського досвіду.

Апробація результатів дослідження була здійснена за участі в науково-практичній конференції та публікації тез:

Якимець Наталія. Соціальна реабілітація ветеранів у територіальних громадах. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 квітня 2025 р.). Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. С. 514-517.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

1.1. Поняття та сутність соціально-психологічної реабілітації ветеранів

Згідно з офіційними даними Міністерства у справах ветеранів України, станом на початок 2022 р. в державі налічувалося близько 500 тис. осіб, які мають статус учасника бойових дій (далі – УБД) [1]. На сучасному етапі кількість зареєстрованих ветеранів перевищує 1,2 млн осіб, і дана тенденція має стійкий характер зростання. Як зазначає А. Крижний, спираючись на прогнози Міністерства, з урахуванням членів сімей ветеранів, загальна чисельність даної категорії населення може досягти 5–6 млн осіб [2]. При цьому, варто зазначити, що лише 10–15 % ветеранів матимуть можливість вийти на пенсію після завершення служби, тоді як понад 50 % потребуватимуть активного залучення до ринку праці та цілеспрямованих програм соціальної адаптації, що зумовлює необхідність формування системної державної політики реінтеграції ветеранів у цивільне життя уже під час війни.

Посилену увагу до питань соціальної підтримки, захисту прав, а також соціально-психологічної реабілітації УБД приділяв Т. Коленіченко [3, с. 50]. Зокрема, науковець аналізував період окупації РФ – АР Криму та початку війни на Донбасі, який став ключовим у формуванні нових підходів до розуміння ролі ветеранів у суспільстві та пошуку ефективних механізмів їхнього повернення до мирного життя.

Проблема соціально-психологічної реабілітації є однією з ключових у сучасних підходах до реінтеграції ветеранів війни у мирне життя. Відновлення фізичного та психологічного здоров'я, активізації внутрішніх сил людини. Вона відображає процес відновлення повноцінного статусу особи в суспільстві після переживання кризових чи травматичних подій,

зокрема зумовлених російсько-українською війною. У науковій літературі існує низка підходів до трактування даного поняття. В українській науковій літературі надаються різні трактування цього поняття, що підкреслюють комплексність, міждисциплінарність і цільовий характер реабілітації. У більшості визначень акцент робиться на психологічному відновленні, соціальній адаптації та інтеграції ветеранів у громаду.

В широкому сенсі поняття «соціально-психологічна реабілітація» розглядається як мультифакторний, комплексний процес відновлення та підтримки психологічного здоров'я особистості – з урахуванням природи травми, індивідуальних особливостей, життєвої історії, наявного потенціалу та потреб. Реабілітація передбачає підбір відповідних інтервенцій та технологій з урахуванням особистісного, просторового та часово-екзистенційного контексту [4].

Цуркан-Сафіуліна Ю.В. визначає соціально-психологічну реабілітацію ветеранів війни як сукупність заходів, спрямованих на психоемоційне відновлення, подолання наслідків участі в бойових діях, соціальну підтримку та адаптацію до умов мирного життя; підкреслюється необхідність системного підходу з медичним, психологічним та соціальним компонентами [5].

Дуля А.В. аналізує соціально-психологічну реабілітацію як форму соціальної підтримки ветеранів, що передбачає психокорекцію, соціальну адаптацію та допомогу у поверненні до нормального соціального функціонування після бойових дій [6].

Назмієв А. описує соціально-психологічну реабілітацію як системну соціально-психологічну допомогу, яка включає підтримку психічного здоров'я, психосоціальну адаптацію, підтримку сімей та соціальне супроводження, з огляду на сучасні виклики війни [7].

Як бачимо, у вітчизняній науковій літературі поняття «соціально-психологічна реабілітація» ветеранів війни передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення психологічного та соціального благополуччя

осіб, які брали участь у бойових діях, адаптацію їх до мирного життя та інтеграцію у суспільство. Така реабілітація охоплює психологічну підтримку, соціальні послуги, медичну допомогу та розвиток соціальних компетенцій, спрямованих на відновлення життєвої активності, соціальних ролей і професійної діяльності ветеранів.

Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців розглядається дослідниками як комплексний підхід до відновлення соціальних зв'язків, набуття соціального благополуччя, відновлення фізичного та психічного здоров'я та адаптації до мирного життя після звільнення з військової служби. Реабілітація полягає в тому, щоб допомогти військовим адаптуватися до цивільного життя, подолати травматичний досвід, побудувати стійкі стосунки у суспільстві [8].

У науковому дискурсі українські дослідники одноставно підкреслюють, що соціально-психологічна реабілітація ветеранів має бути комплексною, поєднувати психологічну підтримку, соціальні послуги та програми професійної і соціальної адаптації, а також реалізовуватися на рівні держави та громад. Вона не обмежується виключно психотерапією, а включає навчання новим соціальним ролям, відновлення взаємодії з сім'єю та громадою, а також допомогу у відновленні трудових та професійних навичок.

Соціально-психологічна реабілітація ветеранів війни передбачає комплексний підхід, що включає кілька взаємопов'язаних рівнів впливу: психологічний, соціальний, медичний та професійно-адаптаційний.

На психологічному рівні основна увага приділяється відновленню емоційного стану, подоланню наслідків посттравматичного стресу, формуванню стресостійкості та розвитку механізмів саморегуляції. Використовуються психотерапевтичні техніки, когнітивно-поведінкова терапія, групова підтримка, індивідуальне консультування та програми психокорекції. Цей рівень є фундаментом для подальшої соціальної адаптації, оскільки психологічне благополуччя безпосередньо впливає на здатність ветеранів взаємодіяти з оточенням [9].

Соціальний рівень реабілітації спрямований на відновлення соціальних зв'язків, інтеграцію у громаду та сім'ю, а також забезпечення доступу до соціальних послуг. Соціальні працівники допомагають ветеранам відновити комунікативні навички, налагодити сімейні відносини, адаптуватися до мирного соціального середовища, отримати юридичну та соціальну підтримку. Особлива увага приділяється розвитку соціальних ролей та участі ветеранів у громадських ініціативах [10]. Як стверджує Р. Величко, соціальна реабілітація передбачає формування у ветеранів мотивації до самореалізації, використання набутого у воєнний період досвіду, навичок і компетенцій у різних сферах громадського, економічного та культурного життя [11].

Медичний рівень охоплює фізичну реабілітацію, лікування наслідків травм та забезпечення психофізіологічного відновлення. Включає профілактичні заходи, реабілітаційні програми для осіб з інвалідністю та координацію з психологічними та соціальними послугами [12].

Професійно-адаптаційний рівень передбачає підтримку ветеранів у відновленні або здобутті нових професійних навичок, допомогу у працевлаштуванні та соціальній активізації. Цей рівень дозволяє ветеранам відчувати себе повноцінними учасниками економічного та соціального життя громади [13].

Таким чином, соціально-психологічна реабілітація ветеранів є системним процесом, де психологічна стабілізація, соціальна підтримка, медичне відновлення та професійна адаптація взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення успішної соціальної реінтеграції. Вона реалізується через співпрацю державних установ, громадських організацій, місцевих громад та сімей ветеранів, що дозволяє створювати індивідуальні траєкторії реабілітації відповідно до потреб конкретного ветерана.

У цьому контексті, на думку Г. Пріба, Л. Бегези та Я. Раєвської, роль держави та суспільства набуває принципового значення, оскільки органи державної влади, ОМС, ГО, бізнес-структури, фінансові установи та освітні заклади мають забезпечувати створення сприятливих умов і можливостей для

соціальної, професійної та економічної самореалізації ветеранів, гарантувати доступність відповідних послуг та програм підтримки [14, с. 160].

Визнання ветеранів як стратегічного людського ресурсу відбудови держави ґрунтується на тому, що вони володіють унікальним досвідом, дисципліною, почуттям відповідальності та високим рівнем громадянської свідомості, що може бути використано для розвитку економіки, підвищення рівня безпеки та соціальної стабільності в Україні [14, с. 161].

Разом із тим, процес соціально-психологічної реабілітації ветеранів в українських реаліях має комплексний і багатовимірний характер, що суттєво ускладнює його реалізацію. На відміну від постконфліктних суспільств інших країн, Україна змушена здійснювати реінтеграційні заходи в умовах триваючих бойових дій, масових людських втрат, руйнування критичної інфраструктури, нестачі фінансових і кадрових ресурсів, а також обмеженого практичного досвіду у сфері ветеранської політики [15, с. 39].

Особливо складним, на нашу думку, є питання соціально-психологічної реабілітації ветеранів з інвалідністю, які стикаються з численними бар'єрами у доступі до освіти, працевлаштування, медичних і соціальних послуг, що потребує впровадження спеціалізованих програм реабілітації, доступного середовища та системної міжвідомчої координації. Таким чином, соціально-психологічна реабілітація ветеранів повинна розглядатися як довготривалий, стратегічний процес.

На сучасному етапі реалізація державної політики щодо ветеранів в Україні здійснюється через 22 центральні органи виконавчої влади, що включають різні міністерства та відомства, відповідальні за соціальний захист, охорону здоров'я, освіту, працевлаштування та інші аспекти підтримки колишніх УБД [16]. Така структурна розгалуженість часто піддається критиці з боку ветеранських організацій та експертного середовища як прояв надмірної бюрократизації, дублювання функцій та недостатньої координації між органами влади, що ускладнює ефективне надання послуг ветеранам та створює ризики хаотичності рішень.

Водночас реформування системи ветеранської політики в Україні відбувається на тлі посилення процесів децентралізації, які передбачають передачу значної частини функцій державної виконавчої влади до ОМС ТГ. Зокрема, це стосується виконання соціальних завдань, організації локальних програм реінтеграції ветеранів, забезпечення доступу до медичних, освітніх та соціальних послуг.

Процес створення нових державних структур, уточнення функцій існуючих органів публічної адміністрації та визначення їхніх повноважень потребує системного підходу, який враховує економічні, організаційні та кадрові ресурси. Важливим елементом такого підходу є розмежування функцій і повноважень, прозоре визначення джерел фінансування та цільового призначення ресурсів, що забезпечує ефективність програм соціальної підтримки ветеранів та знижує ризики дублювання або невикористання наявних можливостей.

Отже, соціально-психологічна реабілітація ветеранів в Україні є багатовимірним і стратегічно важливим процесом, який передбачає не лише забезпечення базової адаптації, а й активне включення ветеранів у суспільне, економічне та культурне життя як суб'єктів розвитку. Сучасна система ветеранської політики в Україні характеризується чисельною розгалуженістю центральних органів влади та потребує оптимізації через децентралізацію, чітке розмежування повноважень і раціональне використання ресурсів для підвищення ефективності соціально-психологічної реабілітації.

1.2. Нормативно-правова база соціально-психологічної реабілітації ветеранів

У сучасних умовах соціальної політики України поняття соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни посідає центральне місце в системі соціальних послуг. Соціально-психологічна реабілітація є складовою соціальної реінтеграції ветеранів війни.

Нормативно-правова база соціально-психологічної реабілітації ветеранів

в Україні формується як комплекс взаємопов'язаних законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на забезпечення системної підтримки осіб, які брали участь у військових діях та зазнали фізичних чи психологічних наслідків служби. Основу цієї бази становлять акти, що визначають статус ветеранів, їхні права та гарантії соціального захисту, а також регламентують організацію медичної, психологічної й соціальної допомоги. Значну роль відіграють норми, що встановлюють засади державної політики у сфері реабілітації, включаючи вимоги до створення й функціонування відповідних установ, порядок надання послуг, критерії якості та механізми міжвідомчої взаємодії.

Відповідно до положень Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р. зі змінами) [Про соц.послуги17], реінтеграція трактується як соціальна послуга, що передбачає узгоджені дії фахівців соціальної сфери, спрямовані на надання постійної чи систематичної допомоги особам, які перебували у складних життєвих обставинах (далі – СЖО), з метою відновлення їхніх соціальних функцій і здатності до самостійного існування.

Варто підкреслити, що Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р) відіграє системоутворюючу роль, оскільки він передбачає визначення чітких механізмів надання послуг реінтеграційного характеру, включаючи порядок виявлення потреб осіб, розроблення індивідуальних планів соціальної підтримки, моніторинг ефективності втручання та оцінку результатів соціальної адаптації тощо. При цьому важливо, що закон підкреслює принцип індивідуального підходу до кожного отримувача послуг, орієнтуючись на його особистісні потреби, ресурси та життєві обставини [18, с. 169]. Також, закон встановлює мультидисциплінарний принцип організації реінтеграційних заходів, що передбачає взаємодію фахівців різного профілю – соціальних працівників, психологів, педагогів, медиків, юристів – у межах єдиної системи надання послуг.

Одним із ключових кроків у напрямі формування ефективної системи підтримки ветеранів в Україні стало внесення змін у 2018 р. до Закону

України «Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту» [Про статус ветеранів війни [19]. Такі зміни були зумовлені потребою адаптації законодавства до сучасних соціально-економічних реалій, що виникли внаслідок збройної агресії РФ проти України та стрімкого зростання кількості осіб, які набули статусу УБД. Оновлена редакція закону значно розширила правові гарантії для ветеранів, які ми відобразили на рисунку 1.1.

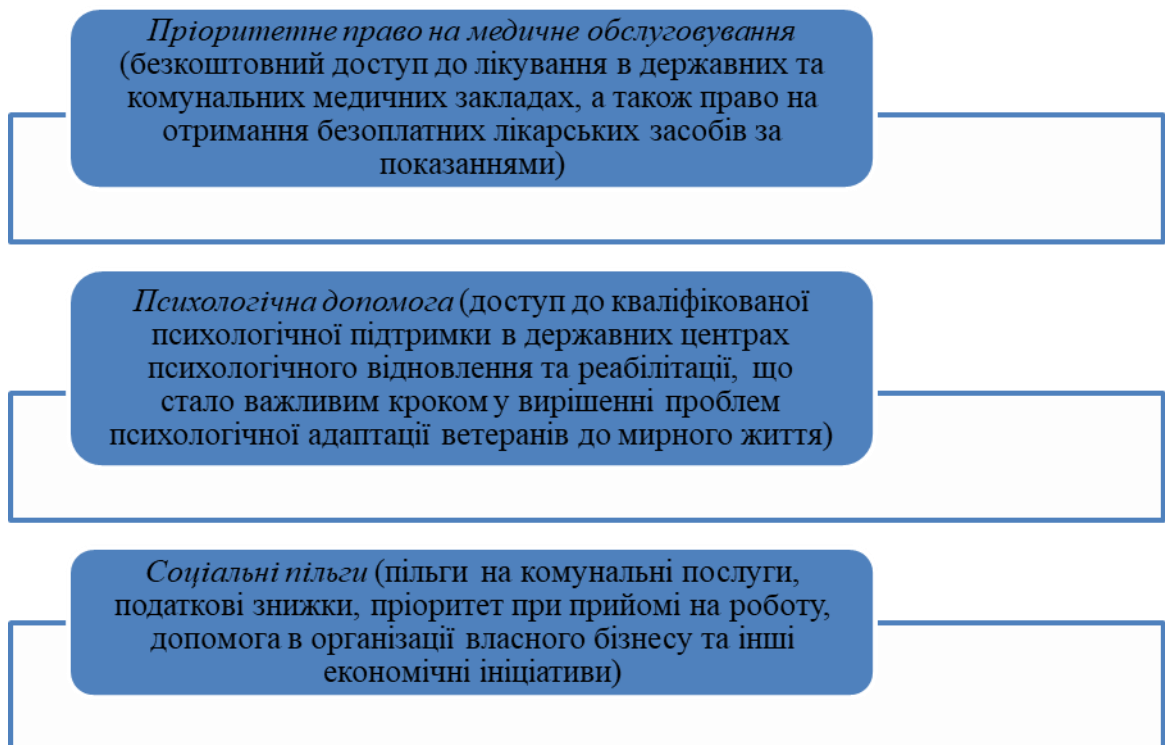

Рис. 1.1. Правові гарантії для ветеранів відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту» [19]

Як бачимо, нормативні зміни визначили механізми реалізації права ветеранів на комплексну соціальну підтримку, що охоплює як державний, так і місцевий рівень управління. Особлива увага приділена питанням створення умов для успішної соціальної адаптації колишніх військовослужбовців, включно з їх залученням до трудової діяльності, участі у громадському житті та розвитку підприємницьких ініціатив. Закон також закріпив положення щодо психологічної допомоги та реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення психоемоційного стану осіб, які зазнали впливу бойових дій.

Згідно з Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони країни від 14 травня 2021 р «Про Стратегію людського

розвитку» [20], було затверджено ключові орієнтири державної політики у сфері розвитку людського потенціалу, серед яких особлива увага приділяється питанням соціальної захищеності, професійної підготовки та інтеграції у суспільне життя різних категорій громадян, у тому числі ветеранів. Документ визначає стратегічні пріоритети, спрямовані на формування сприятливих умов для реалізації потенціалу громадян, їхнього доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг та професійного розвитку.

У період 2022–2025 рр в Україні відбулися системні зміни у сфері ветеранської політики, що були зумовлені нагальною потребою адаптації державних механізмів підтримки до зростаючої кількості ветеранів, зокрема через початок повномасштабного вторгнення в кінці лютого 2022 р. Одним із ключових інструментів таких змін стало затвердження Національної стратегії реінтеграції ветеранів від 29 листопада 2024 р. [21], яка вперше сформулювала комплексний підхід до вирішення проблем ветеранів та передбачала міжгалузеву координацію дій державних інституцій, органів місцевого самоврядування та громадських організацій (далі – ГО).

Зокрема, урядом України було схвалено Стратегію ветеранської політики на період до 2030 р. та затверджено операційний план заходів з її реалізації на 2024–2027 рр. Стратегічний документ має на меті визначити системні орієнтири розвитку державної політики щодо ветеранів та забезпечити комплексну соціальну, професійну та психологічну реінтеграцію колишніх УБД дій у цивільне життя. Загалом, Стратегія визначає ключові пріоритети державної діяльності, серед яких:

- формування ефективної нормативно-правової бази для реалізації соціальних, економічних та психологічних гарантій ветеранів;
- розвиток системи психосоціальної підтримки та медичної реабілітації ветеранів з урахуванням їхніх фізичних і психологічних потреб;
- забезпечення професійної адаптації та інтеграції ветеранів у ринок праці через програми підвищення кваліфікації, професійного навчання та

стимулювання підприємницької активності;

– впровадження механізмів житлового забезпечення ветеранів, що поєднують державну підтримку, кредитування та партнерство з бізнес-структурами;

– активізація роботи з місцевими громадами та ГО для реалізації локальних програм соціальної інтеграції [21].

Аналіз нормативно-правових актів демонструє системний підхід держави до вирішення проблем адаптації осіб, які зазнали наслідків збройної агресії. Постанова Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 6 серпня 2025 р № 940 [22] внесла зміни до Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, що передбачає комплексну адаптацію та підтримку осіб, звільнених з полону або місць несвободи. Зокрема, вказаний документ акцентує увагу на медичному та психологічному обстеженні, а також надання соціальних послуг без необхідності наявності паспортних документів, що значно спрощує доступ до соціальних послуг на рівні ТГ.

Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 5 червня 2024 р. № 168 затверджує Методичні рекомендації щодо створення та функціонування ветеранських просторів, які виступають інституційними платформами та забезпечують комплексну соціальну, психологічну, професійну підтримку ветеранів [23]. Особлива увага приділяється створенню інклюзивного середовища, розвитку соціальних зв'язків та співпраці з ГО, що забезпечує більш глибоку інтеграцію ветеранів у цивільне життя та сприяє їх самореалізації. Також, важливим є Наказ Міністерства соціальної політики України від 11 квітня 2024 р. № 175-Н затверджує Державний стандарт соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей, а також вносить зміни до Класифікатора соціальних послуг [24]. Наказ стандартизує процес надання соціальних послуг, забезпечуючи їх доступність, якість та відповідність потребам ветеранів. Оновлення класифікатора дозволяє актуалізувати систему соціальної підтримки,

враховуючи специфічні вимоги реінтеграційних програм.

Таким чином, зазначені акти формують законодавчо-організаційну базу для комплексної реінтеграції ветеранів, поєднуючи стандартизацію послуг, створення спеціалізованих інституцій та вдосконалення процедур надання підтримки. Даний підхід, на наш погляд, демонструє прагнення держави забезпечити всебічну адаптацію ветеранів у цивільне життя, підвищити ефективність державних програм та сприяти їхній соціально-психологічній стабілізації після повернення з зони конфлікту.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

2.1. Інституційна інфраструктура підтримки ветеранів на рівні громад

Суспільне сприйняття ветеранів відіграє критично важливу роль у формуванні готовності молодих громадян до військової служби, що, у свою чергу, визначає рівень обороноздатності держави. З огляду на постійне збільшення чисельності ветеранів в Україні, ефективна реалізація їхніх законних прав та пільг набуває стратегічного значення, оскільки вона сприяє підтриманню соціальної стабільності, зміцненню соціальних зв'язків у ТГ та стимулює економічний розвиток на місцевому рівні. Як зазначено в «Аналітичній записці FBA. Підхід до реінтеграції ветеранів на рівні громад в Україні», повернення українських ветеранів до цивільного життя буде успішним тільки в тому разі, коли у громадах будуть сформовані широкі мережі підтримки, наявні необхідні ресурси та сформовані здорові відносини. [25]. Процес соціально-психологічної реабілітації ветеранів розглядається як комплексна система, яка формується із взаємопов'язаних структурних елементів. Зовнішнє середовище виступає «входом», який визначає характер і динаміку функціонування системи, тоді як «вихід» відображає результативність процесів соціальної адаптації та інтеграції ветеранів у суспільство [26]. Взаємодія з численними зовнішніми чинниками не порушує цілісності системи, а навпаки сприяє її адаптивності та ефективності. Незважаючи на потенційну залежність від соціально-економічних та інституційних умов, система здатна забезпечувати координацію дій усіх суб'єктів, виконувати поставлені завдання та досягати стратегічних цілей соціально-психологічної реабілітації та соціальної реінтеграції ветеранів.

Соціально-інституційна характеристика процесу соціально-

психологічної реабілітації ветеранів передбачає аналіз ключових структурних компонентів, які забезпечують ефективність функціонування системи соціальної адаптації та інтеграції.

Т. Захаріна виділяє громадський та бізнесовий компоненти, які включають залучення ГО, волонтерських ініціатив, бізнес-структур і підприємців до формування цілої мережі недержавної підтримки ветеранів. Зокрема, через партнерські взаємодії дані компоненти виконують функцію мобілізації ресурсів, організації навчальних та працевлаштувальних програм, а також соціальної інтеграції ветеранів у ТГ [27, с. 21].

Державний компонент визначає діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо надання послуг ветеранам відповідно до їхніх індивідуальних потреб. Зокрема, він охоплює розробку нормативно-правових актів, створення спеціалізованих структур, забезпечення фінансових та адміністративних ресурсів, а також координацію діяльності між різними суб'єктами державного управління. Варто підкреслити, що через державний компонент реалізуються стратегічні цілі ветеранської політики, що включають соціальну, професійну та психологічну підтримку ветеранів. Щодо соціального компоненту то він включає систему соціального захисту та соціального забезпечення і визначає базову підтримку ветеранів у вигляді матеріальної допомоги, медичного обслуговування, житлового забезпечення та програм психологічної реабілітації [27, с. 22].

Інституційна інфраструктура підтримки ветеранів на рівні ТГ в Україні є важливим елементом системи соціальної реінтеграції, яка включає в себе соціальні служби, центри реабілітації, ветеранські простори та ГО, які взаємодіють для надання комплексної підтримки ветеранам та їхнім сім'ям (див. табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Інституційна інфраструктура підтримки ветеранів на рівні ТГ

№	Інф-ра	Особливості
1.	Соціальні служби	Виконують консультативні, інформаційні та практичні функції, сприяючи вирішенню правових, побутових та соціальних проблем ветеранів. Зокрема, соціальні служби надають інформацію щодо прав

		ветеранів, допомагають у оформленні документів, сприяють доступу до медичних та психологічних послуг, а також організують заходи для соціалізації та підтримки ветеранів.
2.	Центри реабілітації ветеранів	Зосереджують увагу на відновленні фізичного та психічного здоров'я ветеранів і пропонують програми психосоціальної адаптації, професійної перепідготовки та залучення до громадських ініціатив. Надають широкий спектр послуг, включаючи медичне обстеження, фізіотерапію, психологічну підтримку, навчання новим професіям та сприяння у працевлаштуванні тощо.
3.	Ветеранські простори та ГО	Виступають платформами для соціалізації, обміну досвідом та розвитку навичок ветеранів, а також надають можливості для участі у навчальних програмах та проектах. ГО при цьому виконують роль координаторів соціальних ініціатив, забезпечуючи реалізацію програм психологічної підтримки, навчання підприємництву та залучення ветеранів до місцевих соціально-економічних процесів.

Примітка: джерело створене автором на основі [28]

Один із прикладів ефективної інституційної підтримки ветеранів на рівні ТГ – це програма «МХП Поруч», ініційована агропромисловою компанією МХП (див. Додаток А). Загалом, зазначена програма надає комплексну підтримку ветеранам, включаючи психологічну допомогу, реабілітацію, реінтеграційні заходи, професійну адаптацію, навчання підприємництву та підтримку мікробізнесу [29]. У рамках програми відкрито ветеранські хаби, зокрема в Каневі та Львові, які надають юридичні та психологічні консультації, а також сприяють працевлаштуванню та розвитку підприємницької діяльності ветеранів.

Її реалізація відбувається через створений у 2023 р. Центр взаємодії з військовими та ветеранами, який забезпечує безпосередній індивідуальний супровід учасників програми на всіх етапах: від служби в ЗСУ до повернення у цивільне життя. Центр функціонує як координаційна структура, що об'єднує експертів та координаторів і працює із понад 2800 співробітниками МХП, які проходять службу, а також з більш ніж 800 ветеранами, що вже інтегрувалися в цивільне життя [30]. У межах програми також реалізуються спеціальні проекти, які охарактеризовані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Практичні ініціативи та проекти «МХП – Громаді»

№	Конкурс	Особливості
1.	«Варто робити своє»	Реалізується спільно з Українським ветеранським фондом та Міністерством у справах ветеранів і має на меті підтримку підприємницької активності ветеранів та членів їхніх родин.

		Програма надає фінансові гранти для започаткування або масштабування власного бізнесу, сприяючи економічній самостійності та соціальній інтеграції УБД.
2.	«Час діяти, Нестримні»	Цільова спрямованість конкурсу полягає у створенні адаптивних спортивних просторів у ТГ, що забезпечують фізичне відновлення та соціалізацію ветеранів. Програма надає можливість облаштувати інклюзивні локації для занять спортом та фізичною реабілітацією, що підвищує рівень фізичного здоров'я та зміцнює соціальні зв'язки ветеранів в ТГ.
3.	«Відновлені»	Проект спрямований на розвиток якісної реабілітаційної інфраструктури на місцях, включаючи модернізацію обладнання та підготовку фахівців для надання висококваліфікованої медичної допомоги ветеранам. Програма забезпечує ефективну взаємодію між медичними командами та інтегрує різні елементи реабілітаційного процесу: фізичний, психологічний та соціальний.

Примітка: джерело створене автором на основі [29;30]

Таким чином, програма «МХП Поруч» виступає прикладом системної корпоративної соціальної відповідальності, яка інтегрує соціальні, медичні та економічні аспекти підтримки ветеранів. Вона демонструє ефективність комплексного підходу до соціальної реінтеграції ветеранів на рівні ТГ та може слугувати моделлю для інших приватних і державних ініціатив у сфері адаптації УБД та їхніх родин.

У контексті розвитку громадянського суспільства важливо підкреслити, що формування активної мережі ГО значно сприяє процесу соціальної реінтеграції ветеранів, надаючи їм доступ до інформаційної, психологічної, юридичної та соціально-економічної підтримки. Зокрема, вважаємо, що ГО виконують роль посередників між державними інституціями та ветеранами, координуючи різні програми допомоги, організовуючи навчальні та реабілітаційні заходи, а також сприяючи інтеграції ветеранів у громадське та професійне життя.

Саме тому, для оцінки розвитку та активності ГО, що опікуються проблемами ветеранів, у дослідженні застосовано метод моніторингу. За його допомогою були проаналізовані статистичні дані Державної служби статистики України щодо кількості зареєстрованих ГО у визначений часовий період. В якості критерію аналізу обрано саме динаміку реєстрації ГО, що дозволяє відстежити темпи розвитку інституційної підтримки ветеранів і виявити закономірності формування мережі ГО, орієнтованої на їх соціальну

адаптацію. Результати нашого аналізу представлені у таблиці 2.3., які дозволяють зробити висновки щодо рівня інституційної спроможності громадянського суспільства у сфері ветеранської реінтеграції.

Таблиця 2.3.

Кількість ГО, зареєстрованих у 2015–2024 рр.

Рік	Кількість зареєстрованих ГО
2015	61090
2016	67911
2017	23237
2018	25988
2019	26630
2020	92470
2021	160000
2022	96543
2023	99556
2024	104483

Примітка: джерело створене автором на основі [31;32]

Аналіз представлених даних свідчить про значну динаміку реєстрації ГО в Україні. Зокрема, у 2015 р. кількість зареєстрованих ГО становила 61 090 одиниць, а вже у 2016 р. спостерігається збільшення на 6 821 ГО (+ 11,2 %), що свідчить про зростання соціальної активності населення. Проте, у 2017–2019 рр. спостерігається суттєве зниження темпів реєстрації: у 2017 р. було зареєстровано лише 23 237 ГО (-65,7 % порівняно з 2016 р), у 2018 р. – 25 988 (+ 11,9 % порівняно з 2017 р), а у 2019 р. – 26 630 (+ 2,5 %). Дана тенденція, на нашу думку, може пояснюватися адміністративними та законодавчими змінами у сфері державної реєстрації ГО, а також стабілізацією ринку неприбуткових організацій після активного росту у попередні роки.

У 2020–2021 рр. спостерігається різке зростання кількості зареєстрованих ГО, зокрема у 2020 р. зареєстровано 92 470 організацій (+ 247,2 % порівняно з 2019 р), а у 2021 р. – 160 000 (+ 73,1 %). Підвищене зростання, на наш погляд можна пов'язати з посиленням уваги до соціальної підтримки різних категорій населення під час пандемії COVID-19, а також із активізацією ініціатив у сфері ветеранської політики та соціальної реінтеграції. У 2022–2024 рр. динаміка реєстрації стабілізувалася, зокрема у 2022 р. зареєстровано 96 543 ГО (-39,7 % порівняно з 2021 р.), у 2023 р. –

99 556 (+ 3,1 %), а у 2024 р. – 104 483 (+ 4,9 %). Подібних висновків дійшов НІСД в своєму аналітичному дослідженні «Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках» [33], зокрема про те, що незначне зростання у цей період пояснюється впливом повномасштабної війни з рф, яка спричинила значні соціально-економічні виклики, включаючи обмеження ресурсів, зміну пріоритетів громадянського суспільства та потребу у швидкому реагуванні на нагальні потреби населення.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що інституційна інфраструктура підтримки ветеранів в Україні на рівні ТГ формується як багаторівнева система, а взаємодія між її елементами забезпечує комплексну соціальну, психологічну, освітню та економічну підтримку ветеранів. Приклад програми «МХП Поруч» демонструє практичну ефективність комплексного підходу до соціальної реінтеграції ветеранів, поєднуючи індивідуальний супровід, психологічну та юридичну підтримку, реабілітаційні заходи, професійну адаптацію та розвиток підприємницьких навичок. Спеціальні проекти програми, такі як: «Варто робити своє», «Час діяти, Нестримні» та «Відновлені», забезпечують цілеспрямовану підтримку ветеранів та їхніх родин у різних сферах життя, від економічної самостійності до фізичного та соціального відновлення.

Моніторинг динаміки реєстрації громадських організацій у 2015–2024 рр засвідчує, що розвиток інституцій громадянського суспільства безпосередньо впливає на здатність забезпечувати підтримку ветеранів. Значні коливання у темпах реєстрації ГО пояснюються як адміністративними та законодавчими змінами, так і зовнішніми соціально-економічними викликами, зокрема пандемією COVID-19 та повномасштабною війною з рф. Попри складні умови останніх років, спостерігається стабілізація та поступове зростання кількості ГО, що свідчить про адаптивність громадянського суспільства та його здатність мобілізувати ресурси для підтримки ветеранів і розвитку їхньої соціальної реінтеграції.

Отже, інтеграція державних та недержавних структур, активізація

програм корпоративної соціальної відповідальності та стійкість громадянського суспільства формують ефективну систему соціальної підтримки ветеранів, яка забезпечує їхню адаптацію до цивільного життя, зміцнює соціальні зв'язки та підвищує соціальну стійкість ТГ.

2.2. Форми та механізми участі місцевих громад у соціально-психологічній реабілітації ветеранів

Процес адаптації військовослужбовця охоплює три ключові етапи, а саме: пристосування у військовій частині, перебування у бойових діях та повернення до цивільного життя. На першому етапі формується військова дисципліна та навички колективної взаємодії. Під час бойових дій військові діють в умовах постійного стресу, ризику та жорсткої ієрархії, де рішення приймаються централізовано. Після демобілізації виникає потреба у ресоціалізації – переході від підпорядкованої («дитячої») позиції до самостійної («дорослої»), що передбачає відновлення відповідальності за власні дії [34].

Ветерани часто стикаються з дезорієнтацією, недовірою до оточення та труднощами адаптації. Дослідження свідчать, що ознаки посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР) спостерігаються у 60–80 % УБД [35], що зумовлює необхідність системної психологічної та соціальної підтримки під час повернення до цивільного життя. Процес соціальної реінтеграції ветеранів розглядається як один із ключових напрямів забезпечення соціальної згуртованості та стабільності на локальному рівні. Після повернення зі служби ветерани нерідко демонструють ознаки соціальної ізоляції та емоційного виснаження, що зумовлено глибокими трансформаціями у системі їхніх соціальних зв'язків і труднощами переходу від військової до цивільної ідентичності [36].

Ми вважаємо, що ТГ виступає базовим соціальним середовищем, у межах якого відбувається поступове відновлення міжособистісних контактів, формування довіри та повернення до активної участі в суспільному житті.

Саме локальні ініціативи – діяльність центрів соціальних послуг, ветеранських просторів, ГО – створюють умови для психологічної, професійної та соціальної адаптації ветеранів. Таким чином, роль ТГ полягає не лише у наданні допомоги, а й у створенні інклюзивного середовища, яке визнає цінність бойового досвіду. Загалом, основні форми підтримки ветеранів на рівні ТГ класифікував О. Голубєв (див. табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Основні форми підтримки ветеранів в ТГ

№	Форма	Особливості
1.	Соціально- економічна підтримка	Передбачає комплексну підтримку ветеранів через надання соціальних гарантій, житла, реабілітаційних програм, соціальної підтримки сімей і професійної підготовки, спрямовану на забезпечення стабільності, соціальної інтеграції та відновлення життєдіяльності.
2.	Перекваліфікація та освіта	Передбачає організацію навчальних програм, професійних курсів, менторських ініціатив та тренінгів для набуття нових компетенцій.
3.	Працевлаштування	Організують кар'єрне консультування, стажування та пошук роботи для ветеранів. Реалізація даного механізму спрямована на зменшення соціальної ізоляції, підтримку життєдіяльності ветеранів та їх включення у ТГ через професійну зайнятість.
4.	Фінансова підтримка для підприємництва	Впроваджують програми грантів, консультацій і пільгового кредитування для ветеранів, які прагнуть розпочати власний бізнес.
5.	Соціально-психологічна підтримка	Реалізується через діяльність центрів реабілітації, груп взаємодопомоги, психотерапевтичні програми та арт-терапевтичні ініціативи.

Примітка: джерело створене автором на основі [34;37]

Найпоширенішою практикою на рівні місцевого самоврядування є реалізація механізмів партнерства з бізнесом, які спрямовані на створення робочих місць для ветеранів. Зокрема, ТГ можуть укласти меморандуми про співпрацю з місцевими підприємствами щодо впровадження програм соціальної відповідальності, які включають стажування, адаптовані графіки роботи, професійне наставництво та можливості дистанційної зайнятості для осіб із інвалідністю. У такий спосіб місцева влада виступає координатором між роботодавцями, службами зайнятості та ветеранськими організаціями. Для кращого розуміння соціально-економічного стану ветеранів доцільно

визначити їхню частку в структурі зайнятого населення (див. рис. 2.3.).

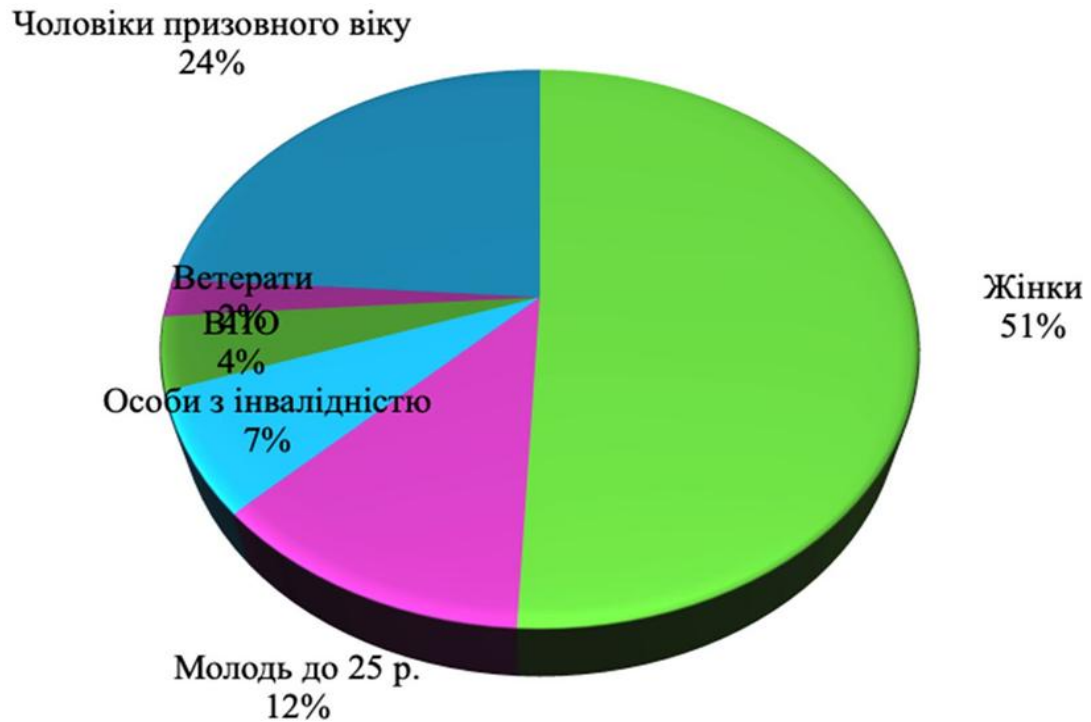

Рис. 2.3. Частка ветеранів в структурі зайнятості за категоріями населення в Україні на початку 2024 р., % [38]

Таким чином, можна констатувати, що ветерани становлять помітну групу у структурі зайнятого населення України (2 %), що підкреслює необхідність врахування їхніх специфічних потреб у програмах професійної реінтеграції та соціальної підтримки. Проте варто зазначити, що на основі аналітичного звіту 2021 р, підготовленого в рамках дослідження програми реінтеграції ветеранів, було виявлено проблеми, з якими стикаються ветерани при працевлаштуванні [39]. Зокрема, серед тих, хто вже працевлаштований, 32 % зазначили, що роботодавці неохоче приймали їх на роботу саме через статус ветерана (див. рис. 2.4.).

	Працевлаштовані	Непрацевлаштовані
Недостатня кваліфікація	5%	2%
Недостатній досвід	9%	4%
Сприйняття їх роботодавцями як ветеранів	32%	25%
Недостатня освіта	4%	2%
Ніхто не шукає працівників у Вашій місцевості	7%	9%
Немає роботи для людей Вашої спеціальності	11%	12%
Фізична травма, отримана внаслідок війни	9%	27%
Вік	2%	2%
Неідеальні умови роботи (напр., низька зарплата)	8%	6%
Інше	9%	8%

Рис. 2.4. Відповіді ветеранів щодо основних труднощів у пошуку роботи [39]

Як бачимо з рисунку 2.4, найпоширенішою проблемою при працевлаштуванні ветеранів є сприйняття – 32 % працевлаштованих та 25 % непрацевлаштованих зіштовхнулися вказали дану перешкоду. Фізична травма, отримана внаслідок війни, значно ускладнює працевлаштування непрацевлаштованих – 27 %, тоді як серед працевлаштованих вона впливає на 9 %. Інші проблеми, такі як відсутність роботи за спеціальністю (11 % та 12 %), недостатній досвід (9 % та 4 %) та небажані умови роботи (8 % та 6 %), мають менший, але також помітний вплив. Менш відчутними є недостатня кваліфікація (5 % та 2 %), недостатня освіта (4 % та 2 %), вік (2 % у обох групах) та відсутність пошуку працівників у місцевості (7 % та 9 %). Отже, проблеми працевлаштування ветеранів найчастіше пов’язані з упередженням роботодавців та фізичними наслідками війни, що потребує цільових заходів підтримки від громади.

Важливою формою участі ТГ є розвиток освітніх і перекваліфікаційних ініціатив, які реалізуються у партнерстві з місцевими навчальними закладами, професійно-технічними училищами та центрами зайнятості. Подібно до міжнародних практик, зокрема американської програми «Transition Assistance Program» (TAP), громади можуть ініціювати курси за сучасними професіями, що користуються попитом на регіональному або міжнародному ринку праці [40, с. 119]. Більшість досліджень виділяють

здобуття додаткової освіти як окрему форму реабілітації. Ми поділяємо цю позицію, оскільки вона дозволяє людині отримати нові знання та спрямовує пошук роботи у певну професійну сферу (див. рис. 2.5.).

Рис. 2.5. Результати опитування: чи плануєте Ви отримати додаткову освіту після закінчення служби [41]

Респонденти, які не планують здобувати додаткову освіту, зазвичай мають стабільне місце роботи і не вбачають у цьому необхідності. Натомість ті, хто прагне змінити роботу, усвідомлюють важливість підвищення або актуалізації рівня освіти. Позитивну відповідь щодо планів на навчання надали молоді респонденти віком 18–25 років із повною загальною середньою освітою, тоді як вікова група 30–50 років перебуває у стадії роздумів, що потребує окремого аналізу. Всі опитані висловили бажання отримати підтримку під час здобуття нових знань. Отримані результати О. Грішної та В. Лисенко корелюють із даними дослідження 2021 р. [39, с. 5].

Враховуючи специфічні економічні очікування ветеранів, зокрема тих, хто отримував високий рівень заробітної плати (близько 120 тис грн), їх професійна реінтеграція в український ринок праці може бути ускладненою через відсутність аналогічно оплачуваних вакансій. У зв'язку з цим важливим завданням ТГ та державних структур є створення умов для залучення ветеранів до міжнародного ринку праці, зокрема в країнах ЄС, таких як Польща, Чехія або Німеччина [42].

Одним із потенційних механізмів реалізації такої політики є створення інтеграційної онлайн-платформи на базі державного додатку «Дія», яка

забезпечуватиме доступ ветеранів до вакансій міжнародних компаній, що ведуть діяльність в Україні або за її межами (див. рис. 2.6.).

Рис. 2.6. Стратегія інтеграції українських ветеранів у європейське бізнес-середовище [38]

Програма «Інтеграція українських ветеранів у європейське бізнес-середовище» передбачає систематизований підхід:

- обґрунтування програми;
- розсилку запитів про працевлаштування європейським компаніям;
- збір та оновлення бази вакансій [38, с. 4].

Участь держави є важливим чинником ефективної інтеграції ветеранів у суспільство. Незважаючи на те, що частина респондентів відмовляється від державної підтримки, вважаючи її принизливою, більшість очікує певної допомоги від державних органів (див. рис. 2.7.).

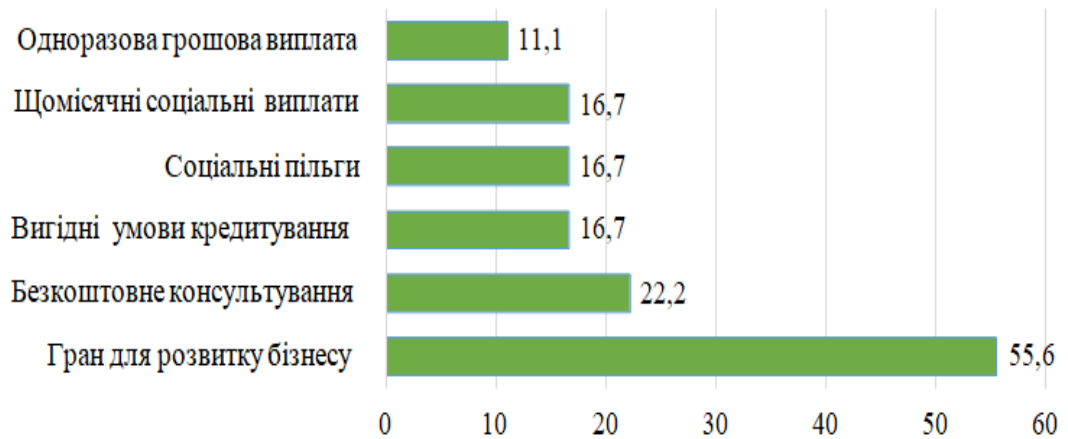

Рис. 2.7. Результати опитування: Якщо Ви розглядаєте варіант відкриття власної справи, яку хотіли б отримати допомогу від держави? [41]

Рекомендуємо створити комплексну програму підтримки ветеранського бізнесу з можливістю вибору різних форм допомоги, а також забезпечити функціонування консультативного центру (у тому числі дистанційного) для інформування ветеранів про наявні опції та їх переваги й недоліки, оскільки більшість знайомі лише з програмою грантів для ветеранів.

Також, не менш важливою є роль ТГ у забезпеченні фізичної та психологічної реабілітації ветеранів. Місцеві органи влади спільно з медичними закладами можуть створювати програми підтримки, які включають реабілітаційні тренінги, фізіотерапевтичні заняття, групову та індивідуальну психотерапію [43, с. 85]. При цьому, акцент робиться на комплексному підході, що поєднує фізичне відновлення з психологічною стабілізацією та розвитком соціальних навичок.

Окремим напрямом діяльності ТГ є правова підтримка ветеранів. Через створення безоплатних консультаційних центрів або мобільних пунктів правової допомоги громади забезпечують доступ до фахових юристів, які спеціалізуються на питаннях соціальних гарантій, пенсійного забезпечення, трудових прав і компенсацій. Такий формат взаємодії сприяє підвищенню правової обізнаності ветеранів і зменшенню ризиків соціальної маргіналізації. Також, громади відіграють важливу роль у формуванні культури поваги та вшанування ветеранів. А саме через проведення публічних заходів, створення меморіальних просторів, організація днів

пам'яті й акцій підтримки сприяють зміцненню соціальної єдності та усвідомленню суспільної цінності ветеранського досвіду [44].

Таким чином, ветерани після демобілізації стикаються з труднощами ресоціалізації, соціальної ізоляції та потребою у професійній адаптації. Місцеві громади відіграють ключову роль у створенні умов для успішної інтеграції ветеранів через організацію соціально-економічної підтримки, освітніх та перекваліфікаційних програм, сприяння працевлаштуванню, фінансової підтримки підприємництва, психологічної реабілітації та правового супроводу.

Ефективність зазначених заходів підвищується завдяки партнерству ОМС, бізнесу, ГО та соціальних служб, що забезпечує комплексний підхід до реінтеграції ветеранів. Одним важливим напрямом є залучення ветеранів до міжнародного ринку праці через цифрові платформи та спеціальні програми, що дозволяє враховувати їхні економічні очікування та сприяє професійному розвитку. Отже, інтегровані заходи ТГ, що поєднують соціальну, економічну, психологічну та правову підтримку, є запорукою успішної реінтеграції ветеранів, підвищення соціальної згуртованості та формування інклюзивного суспільства, орієнтованого на повагу до досвіду військовослужбовців.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВETERANІВ У ЛУЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Сучасні тенденції та специфіка соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій міській територіальній громаді

Під час дії воєнного стану, до Департаменту з питань ветеранської політики Луцької міської ради щоденно звертається від 50 до 120 осіб, переважно ветеранів та членів їхніх сімей. Як показує практика, основні запити стосуються питань відпочинку й оздоровлення, отримання грошової компенсації на житло та оформлення статусу УБД або члена сім'ї загиблого військовослужбовця, зазначає – О. Кобилинський [45]. На його думку, така динаміка звернень засвідчує високий рівень потреб у соціальному захисті та комплексному супроводі ветеранів у процесі їхньої реінтеграції.

У межах Луцької ТГ функціонує цілий комплекс спеціалізованих програм соціальної підтримки ветеранів та їхніх сімей. Зокрема, реалізується «Програма забезпечення житлом на умовах співфінансування учасників АТО/ООС та членів їх сімей» [46], яка з 2017 р забезпечує доступ ветеранів до поліпшення житлових умов. За умовами програми учасники надаються кошти на придбання житла у вже введених в експлуатацію будинках: 50 % вартості – за їхніми коштами, 25 % – із міського бюджету, а решта – за рахунок інших легальних джерел.

У разі неможливості забезпечення співфінансування третьою стороною, міська влада може збільшити власний внесок до 50 %. Гранична площа житла визначається нормативами: 21 м² на особу з надбавкою 10 м² на сім'ю, а для тих, хто перебуває на квартирному обліку окремо – до 50 м² загальної площі [46]. За роки реалізації програмою вже скористалися понад 90 ветеранів, а ще понад 140 осіб перебувають у черзі на отримання допомоги.

Як зазначалось у попередніх розділах, забезпечення житлом є базовою

передумовою соціальної адаптації ветеранів, адже воно сприяє відновленню почуття безпеки, соціальної включеності та економічної самостійності. Погоджуємось з тим, що житло не лише задовольняє матеріальну потребу, а й формує основу для побудови нових соціальних зв'язків, працевлаштування, створення сім'ї. Таким чином, вважаємо, що дана програма є структурним елементом механізму соціальної реінтеграції через матеріальну стабілізацію.

Окрім житлових програм, діяльність департаменту суттєво доповнює «Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни та членів їх сімей на 2024–2026 рр.» [47], яка є містоутворюючим документом соціальної політики громади. Зокрема, програма має на меті надання широкого спектру пільг, гарантованих законодавством і додаткових соціальних послуг (див. рис. 3.1.).

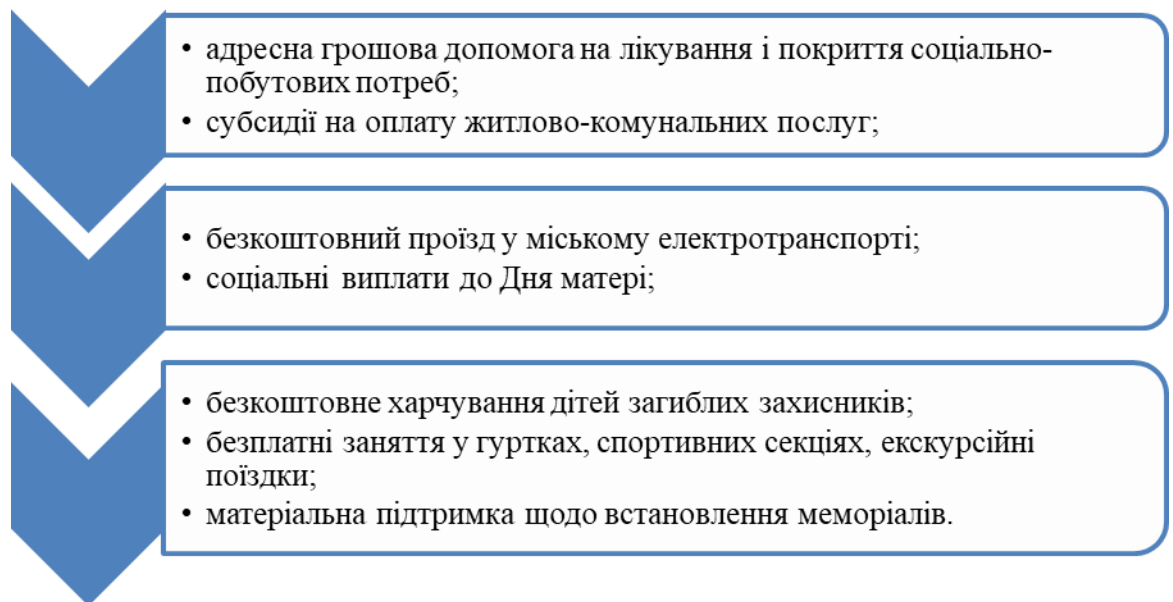

Рис. 3.1. «Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни та членів їх сімей на 2024–2026 рр» [47]

Завдяки доступу до соціальних послуг і пільг, створюються умови для відновлення психоемоційного стану ветеранів, їх соціальної активності та самореалізації. Така багатовекторність забезпечує поступовий перехід від статусу «отримувача допомоги» до активного члена громади, що і є суттю процесу реінтеграції. Загалом, реалізація програми охопила понад 1 000 осіб, які отримали допомогу біля 5 млн грн тільки у 2025 р.

У межах соціальної підтримки дітей ветеранів реалізується також «Програма соціальних виплат дітям у Луцькій міській ТГ на 2024–2026 рр.» [48]. Програма передбачає надання фіксованих виплат до 14 000 грн на дитину або на членів сім'ї загиблих ветеранів, компенсації витрат на оздоровлення та реабілітацію дітей, зокрема до 12 000 грн для дітей пільгових категорій. Забезпечення матеріальної стабільності родин сприяє зниженню соціальної напруги, формує позитивне соціальне середовище, у якому ветеран відчуває захист і підтримку, що в результаті зміцнює довіру до органів влади та стимулює повернення ветерана до активної громадської й професійної діяльності.

У сукупності зазначені програми формують місцеву модель соціальної реінтеграції ветеранів, яка поєднує матеріальну підтримку, психологічну адаптацію, розвиток соціального капіталу та залучення до громади. Охарактеризований нами підхід відповідає сучасним принципам державної ветеранської політики, визначеним у Стратегії реінтеграції ветеранів до мирного життя (затвердженій КМУ), і є важливою складовою побудови стійких громад в умовах післявоєнної відбудови країни.

Діяльність Департаменту з питань ветеранської політики Луцької міської ради відіграє ключову роль у процесі соціальної та професійної реінтеграції ветеранів, забезпечуючи системний супровід переходу від військової служби до цивільного життя. Зокрема, у структурі департаменту функціонує сектор «єдиного вікна» відділу соціальної підтримки та компенсаційних виплат, що діє за принципом, який передбачає надання всіх необхідних консультацій і послуг в одному місці [49]. Даний підхід мінімізує бюрократичні бар'єри, підвищує ефективність комунікації між ветераном і державними інституціями, а також сприяє оперативному вирішенню соціальних, правових і психологічних питань.

Важливою складовою діяльності департаменту є міжвідомча взаємодія з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП), освітніми, реабілітаційними та психологічними установами, що

дозволяє реалізовувати індивідуальні маршрути реінтеграції з урахуванням особистісних потреб і можливостей кожного ветерана або ветеранки [50]. Окрему увагу департамент приділяє соціокультурному та фізичному аспектам адаптації, підтримуючи проведення спортивних змагань, культурно-просвітницьких і дозвіллєвих заходів для ветеранів та членів їхніх сімей.

У Луцькій міській ТГ для ветеранів війни, які потребують санаторно-курортного лікування, передбачено спеціальну програму, що фінансується з місцевого бюджету. Заступниця міського голови Луцька І. Чебелюк наголосила, що у 2024 р. на зазначені цілі було виділено 1 млн грн. Тривалість лікування становила в середньому 18 днів, а для осіб з інвалідністю I та II групи – 24 дні [51]. Надання послуг здійснювалось на підставі угод між санаторно-курортним закладом, департаментом соціальної та ветеранської політики та ветераном війни, що забезпечує координацію дій усіх учасників процесу та створило умови для отримання належної медичної допомоги.

Водночас, через обмежене фінансування на державному рівні реалізація санаторно-курортного лікування здійснювалась виключно за рахунок коштів Луцької міської ТГ. Дія деяких положень Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» була призупинена, що унеможливило залучення державного бюджету до фінансування цих послуг.

Ветерани війни та члени їхніх сімей у Луцькій ТГ мають доступ до комплексної системи соціальної підтримки, яку забезпечує територіальний центр соціального обслуговування. Як зазначає І. Чебелюк [51], Центр надає широкий спектр послуг, спрямованих на задоволення різноманітних потреб ветеранів: догляд вдома (включаючи паліативний догляд), денний догляд, соціальна адаптація та реабілітація, консультування, соціальна інтеграція та реінтеграція, екстрене (кризове) втручання, програма «Громада без бар'єрів».

Також, заступниця міського голови Луцька підкреслила, що діючі програми соціальної підтримки ветеранів та їхніх сімей активно реалізуються й надалі будуть продовжені. І. Чебелюк наголосила на важливості

своєчасного та повного надання допомоги кожному, хто її потребує, що забезпечує ефективне функціонування системи соціальної підтримки та сприяє комплексній реінтеграції ветеранів у суспільство (див. рис. 3.2.).

Рис. 3.2. Покрокова інструкція отримання допомоги для ветеранів війни в Луцькій ТГ [51]

Під час форуму «Ветерани – шлях додому» [52], що відбувся у Луцьку, учасники здійснили обговорення пріоритетних напрямів підтримки ветеранів та їхніх сімей, а також розробки нових заходів, спрямованих на їхню соціальну та економічну реінтеграцію. Віцепрем'єр-міністерка І. Верещук акцентувала увагу на ветеранській спільноті як ресурсі, що може ефективно сприяти процесам післявоєнного відновлення та розвитку ветеранського підприємництва, а також реалізації соціально-економічних ініціатив.

Для соціальної реінтеграції ветеранів особливо важливими є заходи з соціально-психологічної реабілітації, які сприяють матеріальній стабільності, психологічній адаптації, соціальній активності та включенню ветерана в громадське життя. Проаналізувавши текст Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей на 2024–2026 рр у Луцькій міській ТГ на сайті Департаменту ветеранської політики, нами було виділено

ключові напрями соціально-психологічної реабілітації ветеранів (див. табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

**Заходи з соціально-психологічної реабілітації відповідно до
Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів війни та членів
їхніх сімей на 2024–2026 рр у Луцькій міській ТГ**

№	Заходи	Механізми реалізації
1.	Матеріальна підтримка та соціальний захист	– адресна грошова допомога на лікування та безкоштовне медикаментозне забезпечення; – виплати на оплату житлово-комунальних послуг; – гуманітарна допомога, технічні засоби реабілітації.
2.	Психологічна та трудова адаптація	– відпочинок із заходами психологічної реабілітації; – організація навчання та освітніх програм.
3.	Соціальна та громадська інтеграція	– безкоштовний проїзд, участь у спортивних секціях, гуртках та культурних заходах; – екскурсії та туристичні поїздки для дітей.
4.	Підтримка сім'ї та дітей ветерана	– допомога дітям та матерям загиблих (харчування, освіта, секції, екскурсії).

Примітка: джерело створене автором на основі [47;48;49]

Таким чином, Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів у Луцькій ТГ забезпечує системну соціальну, матеріальну, психологічну та освітню підтримку та включає адресну матеріальну допомогу, психологічну реабілітацію, освітні програми, сприяння соціальній інтеграції через участь у культурних, спортивних та освітніх заходах, а також підтримку сімей і дітей ветеранів. Загалом, можна стверджувати, що програма створює базовий механізм реінтеграції ветеранів у громадське та соціальне життя.

Проте, як зазначає О. Кобилинський [45], в роботі департаменту ветеранської політики виникають проблеми з нормативно-правовими та організаційними аспектами діяльності, які вирішуються шляхом опрацювання нормативно-правових актів, міжвідомчих консультацій та внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавчої бази.

Проведений нами аналіз Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей на 2024–2026 рр. дозволяє констатувати, що, незважаючи на наявність широкого спектра заходів матеріальної, освітньої та соціально-культурної підтримки, а також проблем з нормативно-

правовими та організаційними аспектами діяльності, у програмі все ж існують суттєві прогалини, які можуть знижувати ефективність соціально-психологічної реабілітації ветеранів (див. табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Недоліки Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей на 2024–2026 рр у Луцькій міській ТГ

№	Заходи	Недоліки
1.	Професійна та економічна реінтеграція	Програма охоплює освітні та навчальні заходи, але не передбачає комплексної підтримки працевлаштування або перекваліфікації ветеранів. Відсутні механізми координації з роботодавцями, програми стажувань, тренінги з працевлаштування або менторські програми.
2.	Психологічна підтримка та психосоціальна адаптація	Є відпочинок із елементами психологічної реабілітації, але не виділено системних програм психологічного консультування, психотерапії або груп підтримки, які могли б забезпечити регулярну і довгострокову допомогу ветеранам із посттравматичними станами.
3.	Підтримка сім'ї та дітей ветерана	Програма охоплює дітей і матерів загиблих, але не передбачає системної підтримки для сімей живих ветеранів, наприклад психологічної допомоги родинам, подолання сімейних конфліктів або адаптації після повернення ветерана з фронту.
4.	Індивідуалізація реінтеграційних заходів	Програма досить загальна і не містить чітких механізмів індивідуалізації заходів для ветеранів із різними потребами: фізичними, психологічними, віковими чи соціально-економічними.

Примітка: джерело створене автором на основі [47;48;49]

Отже, для усунення недоліків Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів необхідно забезпечити:

- професійну та економічну адаптацію через програми перекваліфікації, стажування та працевлаштування;
- системну психологічну підтримку ветеранів і їхніх сімей через консультування, психотерапію та групи підтримки;
- індивідуалізацію заходів шляхом персоналізованих планів реінтеграції та кейс-менеджменту;
- розвиток соціальної активності та громадської участі.

Таким чином, можна зробити висновок, що Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей у Луцькій міській ТГ на 2024–2026 рр. забезпечує системну соціальну, матеріальну,

психологічну та освітню підтримку, сприяє соціальній інтеграції та покращенню матеріального й психоемоційного стану ветеранів. Програма охоплює широкий спектр заходів, зокрема забезпечення житлом, санаторно-курортне лікування, освітні та культурно-спортивні ініціативи, підтримку сімей і дітей ветеранів, що створює базовий механізм їхньої реінтеграції у громадське та соціальне життя. Водночас, існують суттєві прогалини, зокрема недостатня увага до професійної та економічної адаптації, відсутність системної психологічної підтримки та індивідуалізації заходів.

3.2. Європейський досвід соціально-психологічної реабілітації та реінтеграції ветеранів як основа формування перспективних моделей підтримки у Луцькій територіальній громаді

Попри наявність ефективних систем соціально-психологічної реабілітації та соціальної реінтеграції ветеранів у різних країнах світу (зокрема європейських), українські ветерани продовжують стикатися з низкою перешкод, що ускладнюють їхнє повернення до цивільного життя. Наприклад, одним із ключових факторів є соціальна стигматизація та негативне сприйняття ветеранів у суспільстві, які посилюються тривалим впливом війни та антиконституційними діями працівників ТЦК та СП, що призводить до проявів упередженості та недостатнього розуміння з боку цивільного населення, що може спричиняти соціальну ізоляцію та обмежувати ефективність процесів реінтеграції [53].

На локальному рівні, у Луцькій ТГ, незважаючи на функціонування структур підтримки ветеранів та реалізацію комплексних програм соціальної підтримки, також спостерігаються подібні проблеми. Програми не завжди повністю враховують індивідуальні потреби ветеранів, зокрема у сфері психологічної адаптації та професійної перекваліфікації, а обмежене фінансування ускладнює реалізацію повноцінних заходів реінтеграції. Таким чином, формування перспективних моделей підтримки у Луцькій ТГ потребує адаптації європейського досвіду до місцевих умов, врахування

соціально-культурного контексту та ресурсної спроможності громади.

Реінтеграція ветеранів у країнах ЄС розглядається як ключовий напрям державної політики, спрямований на забезпечення комплексного соціального, економічного та психологічного благополуччя. Діяльність у цій сфері характеризується високим рівнем стандартизації та регламентується як національними законодавчими актами держав-членів ЄС, так і відповідними директивами та рекомендаціями ЄС [54]. Основними компонентами політики соціальної реінтеграції є соціальна адаптація ветеранів до цивільного життя, сприяння професійній інтеграції через навчальні та перекваліфікаційні програми, забезпечення медичної допомоги та психологічної підтримки, що дозволяє мінімізувати наслідки військового стресу та підвищує ефективність включення ветеранів у громадське та економічне життя (див. табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Принципи політики реінтеграції в країнах ЄС

№	Підхід	Особливість
1.	Індивідуальний	Ветеран розглядається як унікальна особистість із власними соціальними, психологічними та економічними потребами. Програми реінтеграції враховують різноманітні обставини життя ветерана, забезпечуючи персоналізовані маршрути підтримки, що включають психологічну допомогу, навчання, професійну підготовку та соціальну адаптацію.
2.	Інтеграція у ТГ	Сприяння включенню ветеранів у місцеві спільноти. Програми передбачають формування позитивного образу ветерана, підвищення обізнаності громадськості щодо його ролі та внеску, а також активне залучення ветеранів до громадських ініціатив.
3.	Підтримка сімей ветеранів	Передбачає також комплексну підтримку їхніх сімей. Члени родин залучаються до програм психологічної реабілітації, соціальної адаптації та освіти, що дозволяє зміцнити сімейні зв'язки, зменшити стресові фактори та підвищити загальну ефективність процесу реінтеграції.
4.	Міжсекторальна співпраця	Базується на координації між державними установами, неурядовими організаціями та бізнес-структурами. Співпраця забезпечує комплексність заходів, оптимізацію ресурсів та створення умов для практичної реалізації програм соціальної, психологічної та економічної підтримки ветеранів.

Примітка: джерело створене автором на основі [54]

Дослідження міжнародного досвіду соціально-психологічної реабілітації ветеранів засвідчило велику різноманітність підходів, що застосовуються у різних країнах світу, а також ефективність багатовекторних

стратегій у забезпеченні соціальної, економічної та психологічної адаптації колишніх військовослужбовців. У країнах ЄС, таких як Німеччина та Франція, процес соціально-психологічної реабілітації та реінтеграції ветеранів є систематизованим і регламентується як національними законодавчими актами. Зокрема, у Німеччині соціальна політика щодо ветеранів реалізується через систему «Bundeswehr Social Welfare» [55], яка передбачає комплексну довгострокову підтримку. Основними елементами цієї системи є: професійна перепідготовка, що забезпечується через курси перекваліфікації Федерального агентства зайнятості, соціальні виплати, що надаються залежно від статусу ветерана та його стану здоров'я, а також медична та психологічна реабілітація, включно з підтримкою ветеранів, які мають посттравматичні розлади.

Французька модель соціальної підтримки ветеранів базується на законодавчій рамці «Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de guerre» [56] та передбачає комплекс заходів із забезпечення соціальної стабільності ветеранів, а саме: фінансова підтримка ветеранів через пенсійні виплати, професійна інтеграція на ринку праці за допомогою державних програм працевлаштування та розвитку бізнесу, а також комплексна підтримка сімей ветеранів.

У Польщі політика соціально-психологічної реабілітації та реінтеграції ветеранів орієнтована на забезпечення соціальної та економічної адаптації. Законодавчі акти передбачають надання соціальних пільг, зокрема субсидій на житло, медичні послуги та безкоштовний доступ до освітніх програм [57]. Також, функціонують спеціалізовані центри психологічної допомоги, що забезпечують реабілітацію ветеранів із бойовим досвідом, а тісна співпраця з ГО сприяє ефективному вирішенню питань локальної адаптації та соціальної інтеграції.

Особливу роль у ЄС відіграють недержавні організації (далі – НДО), які здійснюють координацію та підтримку програм соціально-психологічної реабілітації. Наприклад, «European Veterans Federation» сприяє обміну

досвідом між країнами, розробці єдиних стандартів реабілітації та проведенню професійних тренінгів для фахівців. У Німеччині «Soldiers' and Veterans' Association» організовує мережу консультаційних центрів і волонтерських програм, а у Франції ветеранські асоціації підвищують рівень обізнаності громадськості щодо проблем соціально-психологічної реабілітації та реінтеграції.

Аналіз європейського досвіду демонструє, що успішна соціальна та професійна реінтеграція ветеранів потребує багатовекторного та індивідуалізованого підходу. Для Луцької ТГ, що перебуває у процесі вдосконалення власних моделей соціальної підтримки ветеранів побудованих на досвіді війни з росією, європейська практика може стати цінним джерелом інформації. Водночас, залишаються проблеми уніфікації практик через різні соціальні, економічні та політичні контексти країн.

На нашу думку, для підвищення ефективності українських регіональних програм доцільним є створення національних стандартів реінтеграції ветеранів з урахуванням європейських моделей. Зокрема, елементи європейського досвіду соціально-психологічної реабілітації ветеранів можуть бути адаптовані та впроваджені у Луцькій ТГ, із врахуванням місцевих потреб та умов війни:

1) *Індивідуалізація програм соціально-психологічної реабілітації.* Досвід країн ЄС показав, що кожен ветеран має унікальні потреби, які визначаються його фізичним станом, психологічними особливостями, професійним досвідом та соціально-економічним становищем. У Луцькій ТГ необхідно створити механізми персоналізованої підтримки ветеранів, зокрема: індивідуальні плани соціально-психологічної реабілітації, кейс-менеджмент для супроводу ветеранів на всіх етапах адаптації, регулярне оцінювання потреб і ефективності наданих послуг. Даний підхід дозволить уникнути «усередненої» підтримки, яка не завжди відповідає конкретним запитам ветеранів, та забезпечить цілеспрямоване використання ресурсів.

2) *Професійна та економічна інтеграція.* Німецький та французький

досвід демонструє важливість комплексних програм професійної адаптації, які включають курси перекваліфікації, професійне навчання, стажування та сприяння працевлаштуванню. Для Луцької ТГ це означає необхідність створення програм співпраці з місцевими підприємствами, навчальними закладами та центрами зайнятості, які дозволять ветеранам отримати актуальні професійні навички та полегшать їхню інтеграцію на ринку праці. Дуже важливо також передбачити фінансову підтримку або стимули для роботодавців, які приймають на роботу ветеранів.

3) *Психологічна підтримка та медична реабілітація.* Європейські країни надають ветеранам довгострокову психологічну підтримку та реабілітаційні послуги, зокрема для осіб із посттравматичними розладами. Луцькій ТГ варто розширити існуючу систему санаторно-курортного лікування та психологічної реабілітації, впровадивши регулярні консультації психологів, групи підтримки, онлайн-сервіси для ветеранів та їхніх сімей.

4) *Соціальна інтеграція та формування позитивного образу ветерана.* У ЄС значну увагу приділяють взаємодії ветеранів із громадою, проведенню просвітницьких кампаній і культурних заходів, що допомагає зменшити стигматизацію та підвищити рівень громадської свідомості. Для Луцької ТГ доцільно організовувати локальні заходи – освітні програми у школах, виставки, культурні та спортивні події за участю ветеранів – що сприятиме формуванню позитивного ставлення суспільства, зменшенню соціальної ізоляції та підвищенню рівня соціальної згуртованості.

5) *Підтримка сімей ветеранів.* Досвід Франції та Польщі свідчить про важливість включення членів сімей у програми соціально-психологічної реабілітації та реінтеграції. У Луцькій ТГ можна розробити системні заходи психологічної та соціальної підтримки сімей ветеранів, включаючи консультації, програми адаптації після повернення ветерана з фронту, що сприятиме зміцненню родинних зв'язків і створенню безпечного соціального середовища для ветеранів.

6) *Міжвідомча та міжсекторальна співпраця.* Європейська практика

демонструє, що ефективна соціально-психологічна реабілітація неможлива без координації між державними структурами, НДО та приватним сектором. Луцькій ТГ варто формалізувати співпрацю між департаментом ветеранської політики, територіальними центрами соціального обслуговування, освітніми закладами, реабілітаційними установами та місцевими підприємцями для створення комплексних індивідуальних маршрутів адаптації ветеранів.

7) *Використання ГО та волонтерських мереж.* Досвід Німеччини та Франції показує, що ветеранські асоціації та ГО забезпечують важливу підтримку через консультації, навчальні програми та просвітницьку діяльність. У Луцькій ТГ доцільно активно залучати місцеві ГО для організації тренінгів, освітніх програм і заходів із соціальної інтеграції ветеранів, а також для створення мережі підтримки, яка дозволить оперативно реагувати на потреби ветеранів і їхніх родин [58].

У сукупності, адаптація зазначених практик до специфіки Луцької ТГ дозволить створити комплексну модель соціальної реінтеграції, яка об'єднуватиме матеріальну підтримку, психологічну допомогу, професійну адаптацію та активну участь ветеранів у житті ТГ. Вважаємо, що такий підхід забезпечить не лише соціальну стабільність ветеранів, а й підвищить рівень згуртованості ТГ та ефективного використання ресурсів на локальному рівні.

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо розробити практичні кейси для Луцької ТГ, зокрема актуальним вважаємо:

1) створення локального координаційного центру (або «Ветеранського хабу»), який би забезпечував:

- централізований облік ветеранів і членів їхніх сімей;
- надання інформаційних, правових, соціальних і психологічних послуг «в одному вікні»;
- координацію між державними структурами, медичними закладами, НДО та місцевим бізнесом.

Європейський досвід показав, що такі хаби ефективно функціонують у Польщі, Чехії та Данії, де вони стали не лише місцем надання послуг, а й

платформою для соціальної активності ветеранів [58].

2) економічна мотивація та розвиток ветеранського підприємництва по прикладу Великої Британії («Veterans into Business») для Луцької ТГ доцільно:

- створити місцевий фонд мікрогрантів для ветеранських ініціатив;
- організувати курси з бізнес-планування, управління фінансами та маркетингу;
- налагодити партнерство з місцевими підприємствами, які готові співпрацювати з ветеранськими компаніями [57].

3) моніторинг ефективності програм соціально-психологічної реабілітації через кількісні та якісні індикатори (наприклад, психологічне самопочуття, ступінь соціальної залученості). Для Луцької ТГ доцільно розробити систему моніторингу та оцінки (M&E), що дозволить:

- відстежувати динаміку адаптації ветеранів;
- визначати прогалини у наданні послуг;
- оптимізувати ресурси відповідно до актуальних потреб [59].

4) психоосвітні програми для Луцької ТГ:

- організовувати інформаційні кампанії про внесок ветеранів у розвиток громади;
- проводити тематичні тренінги для соціальних працівників, педагогів та медиків щодо особливостей комунікації з ветеранами;
- створити освітні програми у школах про значення служби, патріотизму та соціальної солідарності [60].

5) психологічна профілактика для ветеранів і службовців із запобігання розвитку ПТСР в Луцькій ТГ:

- впровадити програми раннього психологічного втручання для військових після ротацій;
- забезпечити супровід психологів під час проходження процедур оформлення статусу ветерана;
- розширити співпрацю з університетами, які готують психологів,

залучаючи студентів до практики у ветеранських центрах [60].

б) налагодження міжнародного співробітництва через:

– участь у програмах EU4Youth, Horizon Europe, Erasmus+ для ветеранів,

– ініціювати партнерські проекти з польськими, німецькими чи литовськими громадами;

– використовувати гранти ЄС на розвиток соціальної інфраструктури (реабілітаційні центри, хаби, курси перекваліфікації) [57].

Для ефективної реалізації вищенаведених напрямів Луцькій ТГ потрібні кваліфіковані кадри, які розуміють специфіку роботи з ветеранами.

Саме тому, вважаємо за доцільне створити:

– навчальні модулі для соціальних працівників і менеджерів ветеранських програм;

– партнерства з вишами (наприклад, Луцький національний технічний університет (ЛНТУ), Волинський національний університет ім. Лесі Українки) для проведення курсів підвищення кваліфікації;

– систему сертифікації фахівців, які працюють із ветеранами.

Отже, адаптація європейського досвіду соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій ТГ має здійснюватися на принципах індивідуалізації, комплексності, міжсекторальної взаємодії та науково обґрунтованого управління. А застосування сучасних цифрових технологій, моніторингових інструментів, підтримка ветеранського підприємництва й активна роль громади повинні створити реалістичну перспективу формування локальної моделі соціально-психологічної реабілітації та соціальної реінтеграції, яка зможе стати зразком для інших українських ТГ.

ВИСНОВКИ

Участь у бойових діях спричинює у військовослужбовців численні психологічні, соціальні та професійні труднощі, що значно ускладнює процес їх повернення до мирного життя. Ветерани часто стикаються з посттравматичними стресовими розладами, депресивними станами, дезадаптацією в соціальному середовищі, порушенням професійної активності та сімейних взаємин. Науково обґрунтована та ефективно організована соціально-психологічна реабілітація є ключовим елементом відновлення їх життєдіяльності, соціальної активності та інтеграції у громаду, що визначає стратегічну значущість теми у сучасних умовах воєнного та післявоєнного періоду.

У роботі встановлено, що соціально-психологічна реабілітація ветеранів російсько-української війни є багаторівневим та комплексним процесом, який охоплює психологічну підтримку, соціальні та медичні послуги, професійну адаптацію та соціальний супровід ветеранів. Аналіз вітчизняних джерел показав, що соціально-психологічна реабілітація спрямована не лише на відновлення психоемоційного стану, а й на формування стійкості до стресових чинників, розвитку соціальної активності та відновлення особистісних і професійних компетенцій. Визначено, що ефективність реабілітації залежить від індивідуального підходу, комплексності заходів та їх адаптації до потреб конкретного ветерана, що підтверджує необхідність формування системних моделей підтримки на рівні територіальних громад.

Визначено, що соціально-психологічна реабілітація ветеранів є комплексним процесом, спрямованим на їх повноцінне повернення до суспільного життя та передбачає взаємодію державних, місцевих і громадських структур для забезпечення психологічної, соціальної та професійної підтримки.

2. Нормативно-правова база соціально-психологічної реабілітації ветеранів в Україні поступово набуває системного характеру, орієнтуючись на

комплексність, міжвідомчу взаємодію та стандартизацію соціальних послуг. Законодавчі зміни останніх років спрямовані на посилення гарантій соціального захисту, професійної адаптації та психологічної підтримки ветеранів, що відповідає сучасним викликам, пов'язаним із наслідками війни. Визначення чітких механізмів реалізації програм, розроблення державних стандартів і створення інституційної інфраструктури свідчать про поступовий перехід до системної моделі соціальної реінтеграції, де соціально-психологічній реабілітації відводиться ключова роль.

Проаналізовано інституційну інфраструктуру підтримки ветеранів на рівні громад. Встановлено, що ефективна соціально-психологічна реабілітація забезпечується через координацію діяльності соціальних служб, центрів реабілітації, громадських організацій та волонтерських ініціатив. Таке поєднання державних і громадських ресурсів дозволяє забезпечити комплексне відновлення ветеранів, включаючи психологічні консультації, соціальне супроводження, медичну допомогу та підтримку професійної адаптації. Досліджено, що наявність структурованої інфраструктури на рівні територіальної громади підвищує доступність реабілітаційних послуг та сприяє формуванню стійких соціальних зв'язків ветеранів з оточенням.

Інституційна інфраструктура підтримки ветеранів на рівні територіальних громад формується як багатокomпонентна система, що поєднує державні, комунальні та громадські структури. Її ефективність забезпечується взаємодією соціальних служб, реабілітаційних центрів і ГО, які спільно реалізують комплексні програми соціальної, психологічної, професійної та економічної адаптації ветеранів.

Приклади таких ініціатив, як програма «МХП Поруч», демонструють результативність партнерства між бізнесом, державою й громадянським суспільством у відновленні життєздатності ветеранів. Зростання активності ГО упродовж 2015–2024 рр. підтверджує розвиток інституційної спроможності громадянського суспільства, що є ключовим чинником зміцнення соціальної стійкості ТГ і формування сучасної моделі соціально-

психологічної реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів в Україні.

Визначено форми та механізми участі місцевих громад у соціально-психологічній реабілітації ветеранів. Місцеві громади є ключовими суб'єктами у процесі соціально-психологічної реабілітації, соціальної адаптації та професійної реінтеграції ветеранів, забезпечуючи практичну реалізацію державної політики через конкретні програми підтримки. Основні форми участі ТГ охоплюють соціально-економічну допомогу, освітні ініціативи, працевлаштування, підтримку ветеранського бізнесу, психологічну та правову реабілітацію. Ефективність цих заходів визначається здатністю громади поєднувати власні ресурси з потенціалом бізнесу, ГО та державних структур. Створення інклюзивного середовища, орієнтованого на визнання бойового досвіду та забезпечення гідних умов життя, сприяє формуванню соціальної згуртованості й стабільності. Виявлено, що ефективність соціально-психологічної реабілітації зростає за умови тісної взаємодії громадських структур із державними органами та місцевими органами влади.

5. Сучасна система соціально-психологічної реабілітації ветеранів у Луцькій міській ТГ має розвинену інституційну базу та охоплює ключові напрями підтримки – соціальний, психологічний, освітній і професійний. Реалізація програм соціального захисту, житлового забезпечення, медичної та психологічної допомоги створює умови для відновлення соціального статусу ветеранів і підвищення їхньої життєвої стабільності. Водночас, відзначаються суттєві прогалини у сфері професійної адаптації, працевлаштування та системної психосоціальної допомоги, що потребує розроблення механізмів економічної реінтеграції, програм перекваліфікації та довготривалої психологічної підтримки.

6. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що успішна соціально-психологічна реабілітація ветеранів базується на системності, персоналізації підтримки, професійній адаптації, міжсекторальній взаємодії та залученні громад. Для Луцької ТГ це означає необхідність формування комплексної локальної моделі, яка поєднуватиме психологічну реабілітацію, економічну

інтеграцію, розвиток ветеранського підприємництва, підтримку родин і підвищення соціальної згуртованості громади. Впровадження європейських підходів (індивідуалізованих програм, кейс-менеджменту, міжвідомчої координації, освітніх і просвітницьких ініціатив), дозволить Луцькій ТГ створити ефективну, стійку систему реінтеграції.

Отже, соціально-психологічна реабілітація ветеранів російсько-української війни є багаторівневим, комплексним і системним процесом, ефективне впровадження якого потребує координації державних структур, місцевих громад, громадських організацій та волонтерських ініціатив. Виявлені проблеми та шляхи їх вирішення можуть стати основою для удосконалення політики соціального захисту ветеранів, підвищення якості практичної роботи у сфері соціальної підтримки та формування ефективних моделей соціально-психологічної реабілітації на рівні територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні налічується майже 500 тисяч учасників бойових дій – Мінветеранів запустило веб-сторінку зі статистикою. *Міністерство у справах ветеранів*. 2022. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/v-ukrayini-nalichuyetsya-majzhe-500-tisyach-uchasnikiv-bojovih-dij-minveteraniv-zapustilo-veb-storinku-zi-statistikoyu> (дата звернення: 01.10.25)
2. Крижний А. Після завершення війни кількість ветеранів зросте до 5-6 мільйонів осіб – Мінветеранів. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://pravda.com.ua/news/2024/05/27/714276/> (дата звернення: 01.10.25)
3. Коленіченко Т. І. Соціально-психологічні детермінанти соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни в умовах сучасного соціуму. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2022. Том 173. № 17. С. 48–53.
4. Tytarenko, T.M. Socio-psychological rehabilitation of persons who suffer from military aggression. *Український психологічний журнал*. 2018. № 1 (7). С. 151–160 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710177/1/SOCIAL-PSYCHOLOGICAL%20REHABILITATION%20OF%20PERSONS.pdf> (дата звернення 16.08.2025)
5. Tsurkan-Saifulina, Y. Social and psychological rehabilitation of war veterans. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series “Pedagogy and Psychology”*. 2022. 8(4). P. 96-104. DOI: [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(3\).2022.96-104](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(3).2022.96-104) (дата звернення 16.08.2025)
6. Дуля А. В. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика вирішення проблем учасників і постраждалих у збройних конфліктах»*. 2019. С. 70–72. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27272/1/A_Dulia_IL.pdf (дата звернення 16.08.2025)
7. Назмієв А. Сутність і зміст соціально-психологічної роботи з

військовослужбовцями, ветеранами війни та членами їх родин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. № 1 (56). С. 150–153. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.150-153> (дата звернення 16.08.2025)

8. Психологічна реабілітація військовослужбовців в Україні: як допомогти. *SICH*: веб-сайт. 13.02.2024. URL: <https://sich.ua/news/psykholohichna-reabilitatsiia-vijskovosluzhbovtsiv-v-ukraini-iaak-dopomohty/> (дата звернення 12.09.2025)

9. Стасюк В.В., Федоренко Ю.А. Психологічна реабілітація ветеранів Збройних сил України, які брали участь у збройному конфлікті. *Габітус*. 2025. Вип. 70. С.227-232. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.41> (дата звернення 16.08.2025)

10. Шапошникова І. В. Соціальна реабілітація в умовах війни: світовий досвід та проблеми України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2024. № 12. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-07-02> (дата звернення 25.07.2025)

11. Величко Р. Освіта, робота, житло: три ключові елементи підтримки ветеранів США. *MILITARNYJ*. 2023. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/osvita-roboty-zhytlo-try-klyuchovi-elementy-pidtrymky-veteraniv-ssha/> (дата звернення: 03.10.25)

12. Puchyna O. V., Zadorozhna-Knyahnytska L. V., Cherepiekhin O. A., Neteba M. M., Gershanov A. M. Features of comprehensive rehabilitation of war veterans. *Клінічна та профілактична медицина*. 2025. № 3. С. 91-95. <https://doi.org/10.31612/2616-4868.3.2025.12> (дата звернення 12.09.2025)

13. Пшик-Ковальська О., Замулко І., Перун В. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 77. С. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-110> (дата звернення 12.09.2025)

14. Приб Г. А., Бегеза Л. Є., Раєвська Я. М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців/ветеранів: проблематика вивчення. Габітус. 2022. Вип. 35. С. 159–163.

15. Мальований М. І., Улянич Ю. В. Зарубіжний досвід професійної та соціальної адаптації військових. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2023. № 3–4 (86–87). С. 38–47.

16. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/protection-of-the%20rights-of-war-veterans.pdf> (дата звернення: 03.10.25)

17. Про соціальні послуги. Закон України від 26.03.2025 р № 4332-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 05.10.25)

18. Пінчук Р. С., Письменна О. П. Правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Т. 1. Вип. 58. С. 168–172.

19. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 21.08.2025 р № 4579 IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 05.10.25)

20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку». Указ Президента України від 02.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (дата звернення: 05.10.25)

21. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року. Розпорядженням КМУ від 29 листопада 2024 р № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.25)

22. Про внесення змін до Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої

свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення. Постанова КМУ від 6 серпня 2025 р № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.10.25)

23. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та функціонування ветеранських просторів. Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 5 червня 2024 р № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168923-24#Text> (дата звернення: 05.10.25)

24. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг. Наказ Міністерства соціальної політики України від 11 квітня 2024 р № 175-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text> (дата звернення: 05.10.25)

25. Макфі Ерін К., Рьодерс Джонатан. Аналітична записка FBA: Підхід до реінтеграції ветеранів на рівні громад в Україні. Серія тематичних аналітичних записок – Реінтеграція українських ветеранів. Стокгольм: Академія Фольке Бернадотта, 2025. DOI: <https://doi.org/10.61880/WOMF9814>

26. Канєвська Є. Д. Інституційна підтримка ветеранів в Україні на прикладі ветеранських просторів. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2025. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/538a5d37-de5f-4884-8474-ca13565c5670/content> (дата звернення: 06.10.25)

27. Захаріна Т. Соціально-інституційні характеристики реінтеграції ветеранів гібридної війни. *Social Work and Education*, Vol. 10, № 1. pp. 17–26.

28. В Одесі відбулося виїзне засідання «круглого столу» на тему: «Доступність сервісних послуг для ветеранів та членів їх сімей». *Комітет з питань соціальної політики*. 2025. URL: <https://komspip.rada.gov.ua/print/77734.html> (дата звернення: 06.10.25)

29. Ветеранські політики компаній: програма «МХП Поруч» серед

кращих у національному дослідженні. *БФ «МХП – ГРОМАДИ»*. 2025. URL: <https://mhpgromadi.org.ua/blog/veteranski-polityky-kompanii-prohrama-mkhp-poruch-sered-krashchykh-u-natsionalnomu-doslidzhenni/> (дата звернення: 06.10.25)

30. «МХП Поруч» – програма індивідуального супроводу та комплексної підтримки військових, ветеранів та їхніх родин. *МНР4U*. 2025. URL: <https://mhp4u.com.ua/mhp-life/mhp-poruch> (дата звернення: 06.10.25)

31. Діяльність громадських організацій в Україні. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/metaopus/2017/1_10_00_02_2017.htm (дата звернення: 06.10.25)

32. В Україні збільшується кількість громадських організацій попри війну – аналітики. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3921815-v-ukraini-zbilsuetsa-kilkist-gromadskih-organizacij-popri-vijnu-analitiki.html> (дата звернення: 06.10.25)

33. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках. *НІСД*. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-u-2023-2024> (дата звернення: 06.10.25)

34. Голубєв О. В. Ініціативи підтримки ветеранів на регіональному рівні в Україні в умовах соціально-економічної кризи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, № 12. 2024. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_12_2024 (дата звернення: 06.10.25)

35. Посттравматичний стресовий розлад у військових: як виявити та допомогти? Психологічна реабілітація військовослужбовців. Ресурсна психологія та психотерапія. 2025. URL: <https://arpp.com.ua/articles/ptsd-in-the-military/> (дата звернення: 06.10.25)

36. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок. *Аналітичний звіт Український ветеранський фонд*. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniy-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf> (дата звернення: 06.10.25)

37. Lomonosova N., Khelashvili A., Nazarenko Yu. Sotsialni posluhy dlia veteraniv ta veteranok u hromadakh: vyklyky ta potreby. *Social services for veterans in communities: challenges and needs*. 2024. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/soczposluga_digital.pdf (дата звернення: 06.10.25)

38. Ніжейко К., Ковалівська К. Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в Україні. *Економіка та суспільство*. Вип. 67. 2024. С. 1–9.

39. Програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт 14 липня 2021 р. *Програма реінтеграції ветеранів IREX*. URL: <https://www.irex.org/sites/default/files/Veterans%20%80%99%20Benefits%20Utilization%20and%20Experiences%20%20%80%93%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 07.10.25)

40. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2 (45). С. 117–122.

41. Грішнова О., Лисенко В. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 2 (74), 2024. 157 с. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/726/738> (дата звернення: 07.10.25)

42. Яценко Л. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства. *Центр економічних і соціальних досліджень НІСД*. 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/ke_pratsevlashtuvannya-veteraniv_18122023_0.pdf (дата звернення: 06.10.25)

43. Подоляка А. М., Колісніченко Р. М., Полтавець Л. І. Економіко-правові фактори соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій. *Честь і закон*. 2022. № 1 (80). С. 80–87.

44. Державна політика щодо ветеранів війни. Експертна дискусія 17 квітня 2025 року. *Центр економічних і соціальних досліджень НІСД*. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavna-polityka-shchodo->

[veteraniv-viyny-ekspertna-dyskusiya-17-kvitnya](#) (дата звернення: 06.10.25)

45. Шевчук Б. Яку допомогу демобілізовані бійці можуть отримати у Луцьку: розповів директор департаменту ветеранської політики. *Суспільне Луцьк*. 2025. URL: <https://suspilne.media/lutsk/1115150-aku-dopomogu-demobilizovani-bijci-mozut-otrimati-u-lucku-rozpoviv-direktor-departamentu-veteranskoj-politiki/> (дата звернення: 29.09.25)

46. Банада О. У Луцьку 146 ветеранів АТО – у черзі на придбання житла на умовах спів фінансування. *Місто медіа*. 2024. URL: <https://misto.media/news/724-u-lutsku-146-veteraniv-ato-u-cherzi-na-prydbannia-zytla-na-umovakh-spivfinansuvannia?> (дата звернення: 29.09.25)

47. Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни та членів їх сімей на 2024-2026 роки. *Луцька міська рада Департамент соціальної політики*. URL: https://www.social.lutsk.ua/block_veteranam.php (дата звернення: 29.09.25)

48. Програма соціальних виплат дітям у Луцькій міській територіальній громаді на 2024-2026 роки. *Луцька міська рада Департамент соціальної політики*. URL: https://www.social.lutsk.ua/block_veteranam.php (дата звернення: 29.09.25)

49. Звіт про роботу департаменту соціальної та ветеранської політики Луцької міської ради протягом 2024 року. *Офіційний сайт Луцька міська рада*. 2025. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/zvit-pro-robotu-departamentu-sotsialnoi-ta-veteranskoj-polityky-lutskoi-miskoi-rady-protiahom-2024-roku> (дата звернення: 29.09.25)

50. Як військові, ветерани і сім'ї Героїв із Луцька можуть отримати компенсацію за відпочинок. *Волинські новини*. 2025. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yak-viyskovi-veterany-i-simy-heroyiv-iz-lutska-mozhut-otrymaty-kompensatsiiu-za-vidpochynok/> (дата звернення: 30.09.25)

51. Васинюк Г. Соціальна підтримка ветеранів у Луцьку: де і що можна отримати. *Луцьк Район*. 2024. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/732661->

звернення: 29.09.25)

52. Колосок А., Цимбалюк І. Соціальний захист ветеранів війни. *Ввічливість. Humanitas*. Вип. 3. 2024. С. 187–196. URL: https://www.researchgate.net/publication/383769156_SOCIALNIJ_ZAHIST_VETERANIV_VIJNI (дата звернення: 29.09.25)

53. Баско А. В., Собакарь А. О., Миронюк С. А. Методики реабілітації військовослужбовців, стан функціонування та розвиток реабілітаційних центрів як один із напрямів діяльності органів місцевого самоврядування. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. № 18 (1). С. 78–93.

54. Процько А., Грищенко І. Повернення ветеранів і учасників бойових дій до цивільного життя: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Scientific Collection «InterConf»*. № 187. 2024. С. 136–140. URL: <https://media.neliti.com/media/publications/627424-povernennia-veteraniv-i-uchasnikiv-boiov-0b8e3671.pdf> (дата звернення: 28.09.25)

55. European Veterans Federation. *Best Practices in Veterans Reintegration*. 2022. URL: <https://www.eu4businesscreditline.com.ua/?s=Veteran+Reintegration&lang=en> (дата звернення: 28.09.25)

56. Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України. *Звіт ПРООН*. 2023. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ohlyad-mizhnarodnykh-praktyk-u-sferi-reintehratsiyi-veteraniv-mirkuvannya-shchodo-voeyennoho-ta-povoyennoho-kontekstu-ukrayiny> (дата звернення: 28.09.25)

57. Попик Ю. В. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни. *Серія: Інклюзія і суспільство*. № 3. 2024. URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/176/172> (дата звернення: 28.09.25)

58. Ординович В. А. Закордонний досвід соціальної реінтеграції ветеранів військової служби. *Педагогічна Академія: наукові записки*. № 9. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/301/180>

(дата звернення: 28.09.25)

59. Фахівець/чиня з моніторингу та оцінки. *Громадський простір*. 2024.

URL: <https://www.prostir.ua/?jobs=fahivetschynya-z-monitorynhu-ta-otsinky-2>

(дата звернення: 28.09.25)

60. Кримчак Л. Ю. Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями. *Інклюзія і освіта*. 2024. № 2. С. 36–42.

«МХП ПОРУЧ»: ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВИХ, ВЕТЕРАНІВ ТА ЇХНІХ РОДИН

У травні 2023 року компанія МХП запустила програму «МХП Поруч» для підтримки військових, ветеранів і ветеранок та їхніх родин. Восени 2023 року в межах цієї програми розпочав роботу Центр із взаємодії з військовими та ветеранами.

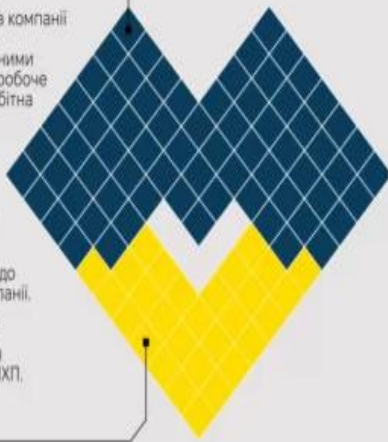
Військовослужбовці в МХП

2 800+

військових — співробітників компанії перебувають на фронті, за ними зберігається робоче місце та заробітна плата.

800+

ветеранів повернулися до роботи в компанії. Більш ніж 100 з них вперше влаштувалися на роботу в МХП.

Координатори та експерти програми «МХП Поруч» забезпечують індивідуальний супровід:

Медобстеження, лікування і реабілітація

- ◆ Психологічна допомога
- ◆ Групи підтримки
- ◆ Безоплатна лінія підтримки «МХП Поруч» за номером 4545

Допомога військовим частинам

- ◆ Правовий супровід
- ◆ Професійна адаптація
- ◆ Реінтеграційні заходи

За час повномасштабної війни:

2,4+

млрд грн виплати заробітної плати мобілізованим працівникам.

110+

бізнесів військових, ветеранів та їхніх родин підтримали в межах грантових конкурсів «Роби своє» та інших.

140+

соціальних ініціатив для військових та ветеранів підтримали в межах проекту «Час діяти, Україно».

Підтримка жителів громад

У 13 областях України, де присутні потужності компанії, надається підтримка жителям, ветеранам та їхнім родинам.

Реінтеграційні заходи

250+ заходів об'єднали понад 13 000 військових, ветеранів та їхніх родин. Це інклюзивні заходи, тренування, ретрити, риболовля тощо.

Лінія підтримки «МХП Поруч»

Компанія запустила безоплатну лінію підтримки за номером 4545, яка доступна всім військовим, ветеранам та їхнім родинам.

Рис. 2.3. Програма «МХП Поруч» серед кращих у національному дослідженні [30]